

หลักการและบทกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกันชีวิต

3.1 หลักกฎหมายทั่วไป

3.1.1 หลักความสุจริตอย่างยิ่ง (Utmost Good Faith)

การทำสัญญาทั่วไป คู่สัญญาแต่ละฝ่ายต่างมีสิทธิที่จะต่อรองในการตกลงให้เกิดผลดีที่สุดแก่ตน แม้จะต้องห้ามมิให้กล่าวเท็จก็ไม่จำเป็นต้องชี้แจงให้คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งเห็นข้อเสียเปรียบเป็นหน้าที่ของคู่สัญญา แต่ละฝ่ายที่จะต้องสืบสวนใคร่ครวญส่วนได้เสียของตนเอง เหตุเช่นว่านี้ จะเป็นธรรมก็ต่อเมื่อคู่สัญญามีโอกาสเท่าเทียมกันในอันที่จะได้รู้ถึงรายละเอียดต่างๆ สัญญาประกันชีวิตมีลักษณะเป็นสัญญาเสี่ยงโชคดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ข้อเท็จจริงที่ใช้ในการคำนวณโอกาสของการเสี่ยงภัยที่ไม่แน่นอนเป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้ของผู้เอาประกันชีวิตเท่านั้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการทำสัญญา ผู้รับประกันชีวิตจึงควรจะได้รู้ถึงข้อเท็จจริงต่างๆ เกี่ยวกับผู้เอาประกันชีวิต เพื่อนำมาเป็นข้อพิจารณาในการรับประกันชีวิตและเพื่อมิให้การพิจารณารับประกันชีวิตผิดพลาด ข้อเท็จจริงที่ผู้รับประกันชีวิตจะได้มาในระหว่างเจรจาดตกลงนี้ ต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า สัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาที่ต้องการความสุจริต หรือความไว้วางใจระหว่างกันเป็นอย่างยิ่ง (Contract of the most good faith) ซึ่งมีคำพิพากษาวินิจฉัยรับรองไว้ ในคดีของ London Assurance V. Mansel ซึ่ง Jessel, M.R. ได้ให้ข้อสังเกตไว้ว่า "ปัญหาแรกที่ต้องวินิจฉัย คือ หลักเกณฑ์อะไรซึ่งศาลใช้ให้เป็นไปตามสัญญาประกัน หากพิจารณาในหลักเกณฑ์ทั่วไป แล้วข้าพเจ้าไม่ได้กำหนดกฎหมายโดยทำให้เกิดความแตกต่างในเนื้อหาสาระระหว่างสัญญาประกันภัยสัญญาหนึ่งและสัญญาอื่นๆ ไม่ว่าจะ เป็นสัญญาประกันชีวิตหรือสัญญาประกันอัคคีภัย หรือสัญญาประกันภัยทางทะเล ข้าพเจ้านำหลักเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตอย่างยิ่งนี้เป็นหลักเกณฑ์ที่ทุกคดีต้องมี..."

¹ E.R. Hardy Ivamy, General Principles of Insurance Law, (London): Butterworth, 1979), p.107.

ในคดี *Brownlie V. Campbell*² Lord Blackburn กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า "ในกรณีรวมประกันภัยไม่ว่าเป็นการประกันภัยทางทะเลหรือการประกันชีวิตก็ตาม ต้องเข้าใจว่าเป็นสัญญาที่อาศัยความซื่อสัตย์สุจริตอย่างยิ่ง ..."

ผู้พิพากษาชาวอเมริกา *Scrutton L.J.* ได้กล่าวถึงเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตอย่างยิ่ง โดยสรุปไว้ในคดี 2 คดีคือ คดี *Greenhill V. Federal Insurance Co., Ltd.*³ ว่า ปัจจุบันการประกันภัยเป็นสัญญาที่ต้องอาศัยความซื่อสัตย์สุจริตอย่างยิ่ง และเป็นประเด็นสำคัญในการพาณิชย์ เพราะจะทำให้เกิดความเท่าเทียมกันในการทำสัญญา และในคดี *Rozsnes V. Bowen*⁴ ว่าเป็นเวลาหลายศตวรรษในประเทศอังกฤษที่กฎหมายเกี่ยวกับการประกันภัยทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นการประกันภัยทางทะเล การประกันอัคคีภัย การประกันชีวิต การประกันภัยความเชื่อถือ และการประกันภัยทุกประเภท กำหนดให้ผู้เอาประกันภัยเปิดเผยข้อความจริงที่ตนทราบต่อผู้รับประกันภัยนั้น แสดงได้ว่าสัญญาประกันภัยต่างๆ เหล่านั้น เป็นสัญญาที่อาศัยความซื่อสัตย์อย่างยิ่ง

สัญญาประกันชีวิตจึงเป็นสัญญาที่ต้องอาศัยความซื่อสัตย์สุจริตอย่างยิ่งของคู่สัญญา และนอกจากนี้สัญญาประกันชีวิตยังเป็นสัญญาต่างตอบแทนอย่างหนึ่ง ที่มีลักษณะแตกต่างกับสัญญาต่างตอบแทนอื่นๆ ในแง่ที่ค่าตอบแทนของคู่สัญญาไม่เท่าเทียมกัน จะเห็นได้ว่าผู้เอาประกันชีวิตมีหน้าที่ชำระเบี้ยประกันจำนวนหนึ่งเพื่อคุ้มครองภัย (ความตาย) ที่จะเกิดแก่ผู้เอาประกันชีวิตซึ่งบริษัทผู้รับประกันชีวิตจะต้องจ่ายเงินเอาประกันเมื่อเกิดภัยนั้นขึ้นเป็นจำนวนมากกว่าเบี้ยประกันภัยที่ตนได้รับจากผู้เอาประกันชีวิตหลายเท่า เมื่อค่าตอบแทนตามสัญญาประกันชีวิตมีจำนวนไม่เท่าเทียมกันเช่นนี้ การเข้าทำสัญญาประกันชีวิตจะต้องคำนวณอัตราเบี้ยประกันโดยอาศัยหลักวิชาคณิตศาสตร์ประกันภัย ซึ่งต้องใช้ข้อมูลทางสถิติในการประเมินความเสี่ยงภัย ข้อมูลที่เกี่ยวข้องซึ่งต้องถูกนำมาพิจารณาประกอบการกำหนดอัตราเบี้ยประกันแต่ละรายนั้น เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับตัวผู้เอาประกันเป็นส่วนใหญ่ และข้อมูลเหล่านี้ผู้เอาประกันเป็นผู้รู้ดีที่สุดแต่เพียงฝ่ายเดียว ฉะนั้น เพื่อให้การทำให้สัญญาประกันชีวิตเป็นไปด้วยความเสมอภาค ผู้เอาประกันชีวิตซึ่งเป็นผู้อยู่ในฐานะผู้รู้ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญในการเสี่ยงภัยของตน จึงมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อความจริงเหล่านั้นให้ผู้รับประกันชีวิตทราบ การเปิดเผยข้อความจริงและการไม่แถลงข้อความเป็นเท็จ จึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้รับประกันชีวิตสามารถประเมินความเสี่ยง

² (1879), 11 ch.d. 363,p.367.

³ (1927), 1 K.B. 65, p.76.

⁴ (1928), 32 Li.L.Rep.98,p.102.

ได้อย่างถูกต้องและยุติธรรม หากปรากฏว่าข้อความจริงที่เปิดเผยให้ผู้รับประกันภัยได้ทราบนั้น เป็นความเสี่ยงที่นอกเหนือความสามารถที่ผู้รับประกันภัยจะรับเสี่ยงหรือกระจายความเสี่ยงภัยได้ ผู้รับประกันชีวิตจะไม่รับประกันชีวิตรายนั้น หรือถ้าหากภัยนั้นยังอยู่ในวิสัยที่จะรับเสี่ยงได้ แต่ ภาระความเสี่ยงนั้นสูงกว่าปกติ ผู้รับประกันชีวิตก็อาจรับประกันชีวิตโดยปรับอัตราเบี้ยประกันให้ เหมาะสมกับความเสี่ยงที่สูงกว่าปกตินั้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ที่เข้ามาร่วมการเฉลี่ยการ เสี่ยงภัย หลักความสุจริตอย่างยิ่งจึงเป็นหลักสำคัญอีกข้อหนึ่ง สำหรับประเทศไทยได้บัญญัติไว้ใน ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 865

3.1.2 หลักการใช้เงินตามสัญญาประกันชีวิต

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า สัญญาประกันชีวิตมีหลายประเภท เช่น แบบซึ่งอาศัยความ ทรวงชีพของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นหลักในการใช้เงิน แบบซึ่งอาศัยความมรณะของบุคคลใด บุคคลหนึ่งเป็นหลักในการใช้เงิน แบบผสมระหว่างแบบที่ 1 และแบบที่ 2 คืออาศัยทั้งความทรวงชีพ และความมรณะของบุคคลรวมกันซึ่งเรียกว่า แบบสะสมทรัพย์ การประกันอุบัติเหตุต่อร่างกาย และแบบฉาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น การใช้เงินตามสัญญาก็สุดแล้วแต่ว่าคู่สัญญาจะทำได้ทำ สัญญาประกันชีวิตแบบใด

สำหรับจำนวนเงินที่ผู้รับประกันชีวิตจะต้องใช้ตามสัญญาประกันชีวิตนั้นจะต้อง กำหนดเป็นจำนวนที่แน่นอนโดยไม่ต้องคำนึงถึงความเสียหายของผู้เอาประกันชีวิตหรือของผู้ถูก เอาประกันชีวิตแต่อย่างใด เนื่องจากสัญญาประกันชีวิตไม่ใช่สัญญาชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ดังเช่นสัญญาประกันวินาศภัย ที่ผู้รับประกันภัยจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามความเสียหาย ที่เป็นจริง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 877 แต่สัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาที่ ผู้รับประกันภัยตกลงใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ โดยอาศัยความทรวงชีพหรือมรณะของบุคคลหนึ่ง ดังนั้น ผู้รับประกันภัยจึงมีหน้าที่ต้องจ่ายเงินจำนวนตามที่กำหนดไว้ในสัญญาประกันชีวิต ดังปรากฏตาม คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 วินิจฉัยว่า ในสัญญาประกันชีวิตบุคคลอื่นนั้น ผู้เอาประกันชีวิต จะมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้รับประกันชีวิตจ่ายเงินจำนวนที่เอาประกันภัยไว้เต็มตามสัญญาโดยไม่จำต้อง พิจารณาถึงมูลค่าแห่งส่วนได้เสียที่ผู้เอาประกันชีวิตมีต่อเจ้าของชีวิต ซึ่งกำหนดเป็นเงื่อนไขการใช้ เงินหรือไม่ ศาลฎีกาโดยมติที่ประชุมใหญ่เห็นว่า ถ้าสัญญาประกันภัยรายพิพาทเป็นสัญญา ประกันวินาศภัยแล้ว จำเลยผู้รับประกันชีวิตย่อมมีสิทธิที่จะพิสูจน์ค่าสินไหมทดแทนเพื่อรับผิดชอบ ในจำนวนวินาศภัยอันแท้จริงตามมาตรา 877 ทั้งนี้เพราะสัญญาประกันวินาศภัยเป็นสัญญาชดใช้ค่า

เสียหาย ผู้เอาประกันภัยจะค่ากำไรจากสัญญาประกันวินาศภัยหาได้ไม่ แต่ถ้าสัญญาประกันภัยรายพิพาทเป็นสัญญาประกันชีวิตแล้ว บทบัญญัติดังกล่าวหาได้นำมาใช้แก่สัญญาประกันชีวิตไม่ เพราะสัญญาประกันชีวิตมิใช่สัญญาขาดใช้ความเสียหาย เมื่อกำหนดเงินไว้เท่าใดก็ต้องจ่ายตามจำนวนนั้น เมื่อสัญญาประกันภัยรายพิพาทเป็นสัญญาประกันชีวิตและโจทก์ก็เป็นผู้มีส่วนได้เสียดังกล่าวมาแล้วข้างต้นสัญญาประกันภัยรายพิพาทจึงมีผลสมบูรณ์ทุกประการ เมื่อนายเนื่อง ลูกจ้างถึงแก่ความตายโดยอุบัติเหตุในระหว่างอายุสัญญาประกันภัยจำเลยก็ต้องจ่ายเงินหนึ่งแสนบาทให้โจทก์ตามเงื่อนไขในสัญญาจำเลยจะขอนำสืบถึงค่าเสียหายอื่นแท้จริงในสัญญาประกันชีวิตหาได้ไม่

3.1.3 หลักการรับช่วงสิทธิ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติผลการรับช่วงสิทธิไว้ในมาตรา 226 ว่า "บุคคลผู้รับช่วงสิทธิของเจ้านี่ชอบที่จะใช้สิทธิทั้งหลายบรรดาที่เจ้านี่มีอยู่โดยมุลหนี่รวมทั้งประกันแห่งนั้นนั้นได้ในนามของตนเอง" ความในมาตรานี้กล่าวถึงบุคคลที่เข้าไปใช้สิทธิของเจ้านี่ที่มีอยู่ในมุลหนี่ มีสิทธิกระทำได้ในนามของตนเองเช่นเดียวกับเจ้านี่ที่ตนได้รับช่วงสิทธิมา รวมทั้งประกันแห่งหนึ่งนั้นด้วยโดยไม่ต้องรับความยินยอมจากเจ้านี่ ลูกหนี่ หรือผู้ค้ำประกัน (หากมี) ในมุลหนี่นั้นเพราะการรับช่วงสิทธินี้เป็นอำนาจของกฎหมายมิได้อาศัยการตกลงยินยอมของบุคคล⁵

ในเรื่องของการประกันภัยนั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติถึงการรับช่วงสิทธิไว้ในส่วนของการประกันภัยด้วย โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 880 เพื่อบังคับใช้โดยเฉพาะกับการประกันวินาศภัยเท่านั้น ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "ถ้าความวินาศภัยนั้นได้เกิดขึ้นเพราะการกระทำของบุคคลภายนอกไซร์ ผู้รับประกันภัยได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนไปเป็นจำนวนเพียงใดผู้รับประกันภัยย่อมเข้ารับช่วงสิทธิของผู้เอาประกันภัยและของผู้รับประโยชน์ซึ่งมีต่อบุคคลภายนอกเพียงนั้น" และในวรรคสองบัญญัติต่อไปว่า "ถ้าผู้รับประกันภัยได้ใช้ค่าสินไหมทดแทนไปแต่เพียงบางส่วนไซร์ ท่านห้ามมิให้ผู้รับประกันภัยนั้นใช้สิทธิของตนให้เสื่อมเสียสิทธิของผู้เอาประกัน หรือผู้รับประโยชน์ในการที่เขาจะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนจากบุคคลภายนอกเพื่อเศษแห่งจำนวนวินาศนั้น"

⁵ ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 194.

เหตุที่กฎหมายบัญญัติถึงเรื่องการรับช่วงสิทธินี้เนื่องจาก เมื่อเกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้ โดยมีบุคคลภายนอกเป็นผู้ก่อ โดยปกติผู้เอาประกันภัยย่อมมีสิทธิที่จะเลือกใช้สิทธิของตนได้ 2 ทาง ทางหนึ่งเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับประกันภัยซึ่งเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นโดยผลของสัญญาที่ได้ทำกันไว้ อีกทางหนึ่งผู้รับประกันภัย ก็สามารถที่จะใช้สิทธิเรียกร้องให้ผู้กระทำละเมิดชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ตน กรณีหลังนี้เป็นสิทธิที่เกิดจากผลของกฎหมายจะเห็นได้ว่า หากผู้เอาประกันภัยเรียกร้อง ค่าสินไหมทดแทนจากฝ่ายผู้ทำละเมิดหรือจากผู้รับประกันภัยแต่ทางใดทางหนึ่ง ความยุ่งยากหรือความไม่เป็นธรรมก็ย่อมไม่เกิดขึ้น แต่โดยที่เกรงว่า ผู้เอาประกันภัยที่ไม่สุจริตจะใช้สิทธิทั้ง 2 ทาง ซึ่งจะทำให้ได้รับชดใช้ความเสียหายถึง 2 ครั้ง ซึ่งเท่ากับเป็นการขัดกับหลักการของการประกันวินาศภัยในฐานะที่เป็นสัญญาชดใช้ค่าเสียหายเพราะถ้าผู้เอาประกันภัยได้รับชดใช้จากผู้ทำละเมิดจนครบจำนวนแล้ว จะถือว่าผู้เอาประกันภัยยังมีความเสียหายอีกต่อไป ย่อมไม่ได้และเมื่อไม่มีความเสียหายผู้รับประกันภัยก็ไม่ควรมีหน้าที่ชดใช้ค่าเสียหายให้อีก ฉะนั้น เพื่อป้องกันการหากำไรของผู้เอาประกันภัยซึ่งไม่สุจริตนี้เองจึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องมีหลักเกณฑ์การรับช่วงสิทธิขึ้นคุ้มครองประโยชน์ของผู้รับประกันภัยไว้ในกฎหมาย⁶

การรับช่วงสิทธินั้น ท่านศาสตราจารย์โสภณ รัตนากร ได้อธิบายความหมายไว้ว่า "คือ การที่สิทธิเรียกร้องเปลี่ยนมือจากเจ้าหนี้คนเดิมไปยังเจ้าหนี้คนใหม่โดยผลของกฎหมายมิใช่โดยผลของเจตนาหรือนิติกรรม เป็นกรณีที่สิทธิเรียกร้องถูกส่งช่วงกันไปโดยผลของการชำระหนี้ทำให้เจ้าหนี้คนใหม่เข้ามามีสิทธิเรียกร้องแทนเจ้าหนี้คนเดิม แตกต่างไปจากการโอนสิทธิเรียกร้องหรือการแปลงหนี้ใหม่โดยเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้โดยผลของนิติกรรมหรือสัญญา"⁷

ในฐานะกรณีที่จะเกิดมีการรับช่วงสิทธิขึ้นได้ตามกฎหมายไทยนั้น ได้แก่กรณีที่บุคคลผู้มีส่วนได้เสียอย่างใดอย่างหนึ่งเท่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ เข้ามาใช้นี้แก่เจ้าหนี้โดยมิใช่เพราะเป็นตัวแทนของลูกหนี้หรือผู้จัดการนอกสั่ง และไม่ใช่ว่าเป็นเรื่องทำให้โดยเล่ห์หน้า โดยปกติเป็นเรื่องที่ใช้

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 192-193.

⁷ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้ : บทเบ็ดเสร็จทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท กรุงสยามพรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2532), หน้า 199.

หนี้โดยมุ่งหมายจะสงวนสิทธิส่วนได้เสียของตัวผู้ใช้นั้นเองไว้ เพื่อที่จะได้เรียกร้องบังคับเอาแก่ ลูกหนี้ต่อไป⁶

สำหรับในการประกันชีวิต เนื่องจากสัญญาประกันชีวิตเป็นสัญญาเพื่อการใช้เงิน จำนวนหนึ่งโดยอาศัยความทรงชีพหรือมรณะของบุคคลหนึ่ง สัญญาประกันชีวิตไม่ใช่สัญญาซื้อขาย ค่าเสียหายเหมือนเช่นสัญญาประกันวินาศภัย ดังนั้น หลักการรับช่วงสิทธิจึงไม่อาจนำมาใช้กับการประกันชีวิตได้ หากบุคคลใดที่อาศัยความมรณะของเขานั้นเพื่อการใช้เงินตามสัญญาประกันชีวิตถูกบุคคลภายนอกกระทำละเมิดจนถึงแก่ความตายเมื่อผู้รับประกันภัยได้ใช้เงินตามสัญญาประกันชีวิตให้แก่ผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้รับประโยชน์แล้ว ผู้รับประกันชีวิตก็หาได้รับช่วงสิทธิในอันจะเรียกร้องให้บุคคลผู้ทำละเมิดชดเชยค่าเสียหายไม่ สิทธิเรียกร้องดังกล่าวยังคงเป็นของผู้เอาประกันชีวิต หรือผู้รับประโยชน์ หรือทายาทของผู้ตายแล้วแต่กรณีอยู่นั่นเอง เป็นไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 896 ที่บัญญัติไว้ว่า "ถ้ามรณภัยเกิดขึ้นเพราะความผิดของบุคคลภายนอก ผู้รับประกันหาอาจจะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนจากบุคคลนั้นได้ไม่แต่สิทธิของฝ่ายทายาทแห่งผู้มรณะในอันจะได้ค่าสินไหมทดแทนของบุคคลภายนอกนั้นหาสูญสิ้นไปด้วยไม่ แม้ทั้งจำนวนเงินอันจะพึงใช้ตามสัญญาประกันชีวิตนั้นจะหวนกลับมาได้แก่ต้นด้วย"

คำพิพากษาฎีกาที่ 2572/2525 วินิจฉัยว่า สัญญาประกันอุบัติเหตุส่วนบุคคลเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเสี่ยงภัยถึงชีวิต เป็นสัญญาประกันชีวิตอย่างหนึ่ง เพราะอาศัยความมรณะของบุคคลเป็นเงื่อนไขแห่งการใช้เงินตามความหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 889 บทบัญญัติว่าด้วยประกันชีวิตไม่ให้สิทธิผู้รับประกันภัยที่จะเข้ารับช่วงสิทธิแทนกันได้เหมือนอย่างการประกันวินาศภัยเหตุนี้ โจทก์ซึ่งเป็นผู้รับประกันภัยรถยนต์ได้จ่ายเงินชดเชยการเสียชีวิตของ อ. ผู้ขับรดดังกล่าวซึ่งถูกรถคนอื่นชนแก่ครอบครัวตามกรรมธรรม์ประกันภัยแล้วจึงไม่มีอำนาจฟ้องไล่เบี้ยเอาค่าเสียหายในส่วนนี้จากจำเลยได้

⁶ เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาค จบบริบูรณ์), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสาสน์, 2506), หน้า 992

3.1.4 หลักกลลข้อฉล

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มีเหตุที่จะทำให้สัญญาไม่สมบูรณ์มีสาเหตุสำคัญที่จะทำให้เกิดความบกพร่องในการแสดงเจตนาเมื่ออยู่ 3 ประการคือ ลำคัญผิด การข่มขู่และกลลข้อฉล

ความสำคัญผิดนั้น เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้การแสดงเจตนาเสื่อมเสียเพราะมิใช่เจตนาอันแท้จริง ความสำคัญผิดนั้นนักกฎหมายบางท่านเรียกว่า ความผิดหลง บางท่านก็ว่าเป็นการสำคัญว่าเป็นจริงในสิ่งที่เท็จสำคัญว่า เท็จในสิ่งที่เป็จริง หรือการเชื่อไม่ตรงต่อความจริง⁹ ความสำคัญผิดจะกระทบถึงความสมบูรณ์ของเจตาก็ต่อเมื่อเป็นความสำคัญผิดในสิ่งซึ่งเป็นสาระสำคัญของนิติกรรม หรือในคุณสมบัติของบุคคล หรือทรัพย์สินซึ่งโดยปกติถือกันว่าเป็นข้อสำคัญ ตามหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 156

การข่มขู่ที่จะทำให้เจตนาเสื่อมเสียนั้น ต้องเป็นอันถึงขนาดที่จะจูงใจผู้ถูกข่มขู่ให้มีมูลต้องกลัวจะเกิดความเสียหายเป็นภัย แก่ตนเอง แก่สกุลแห่งตนหรือแก่ทรัพย์สินของตนเป็นภัยอันใกล้จะถึงและอย่างน้อยร้ายแรงถึงกับที่จะพึงกลัวต่อการข่มขู่ นั้น ส่วนภัยอย่างไรจึงจะถือว่า เป็นภัยอันร้ายแรงที่จะพึงกลัวนั้น ต้องพิจารณาพฤติการณ์ต่างๆ เป็นเรื่องๆ ไป

การข่มขู่เพื่อให้ทำประกันชีวิตนั้น เป็นสิ่งที่ทำได้ยากเพราะส่วนมากการทำประกันชีวิต ผู้ที่มาชักชวนส่วนมากจะมีความสัมพันธ์ส่วนตัวกัน และขั้นตอนการทำสัญญามีหลายขั้นตอน ดังนั้น การข่มขู่เพื่อให้ทำประกันชีวิตจึงมีโอกาสดเกิดขึ้นน้อยมากหรือไม่มีเลย

กลลข้อฉล คือ การแสดงข้อความอย่างใดให้ผิดต่อความจริง เพื่อลวงให้เขาหลงเชื่อแสดงเจตนา¹⁰ กลลข้อฉลที่จะทำให้การแสดงเจตนาเสื่อมเสียนั้นต้องเป็นกลลข้อฉลที่ถึงขนาดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 159 ซึ่งบัญญัติว่า "การแสดงเจตนาเพราะถูกกลลข้อฉลเป็นโมฆียะ"

⁹ ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา (กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์, 2523), หน้า 134.

¹⁰ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสาสน์, 2506), หน้า 103.

การถูกกลั่นแกล้งที่เป็นโมฆียะตามวรรคหนึ่ง จะต้องถึงขนาดซึ่งถ้ามิได้มีกลั่นแกล้งดังกล่าว การอันเป็นโมฆียะนั้นคงจะมีได้กระทำขึ้น..."

ท่านอาจารย์อักษราทร จุฬารัตน ให้ความหมายไว้ว่า กลั่นแกล้ง คือ การใช้อุบายหลอกลวงให้บุคคลอื่นหลงเชื่อในสิ่งที่ไม่เป็นความจริง เพื่อให้เขาแสดงเจตนาทำนิติกรรม การใช้อุบายหลอกลวงที่จะเป็นกลั่นแกล้ง ดังความหมายในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้ ต้องเป็นการทำให้อีกฝ่ายหนึ่งหลงผิด โดยการกล่าวเท็จหรือโดยการแกล้งปกปิดไว้ซึ่งความจริง และการทำเช่นนั้น มีเจตนาที่จะหลอกลวงให้เขาหลงเชื่อเพื่อจะได้แสดงเจตนาทำนิติกรรมออกมา¹¹

ท่านอาจารย์ปັນโน สุขทรศนีย์ ให้ความหมายไว้ว่า กลั่นแกล้ง คือ การใช้อุบายหลอกลวงให้อีกฝ่ายหนึ่งผิดหลงหรือเข้าใจผิดจะเป็นโดยกล่าวเท็จหรือแกล้งปกปิดความจริงเพื่อให้เขาหลงเชื่อแสดงเจตนาทำนิติกรรมด้วย¹²

ม.ร.ว. เส็นีย์ ปราโมช อธิบายว่า กลั่นแกล้ง คือ การแสดงข้อความอย่างใดให้ผิดต่อความจริงเพื่อลวงให้เขาหลงเชื่อแสดงเจตนา ข้อความที่ผู้ทำกลั่นแกล้งได้แสดงให้ผิดต่อความเป็นจริงนั้น โดยปกติก็คือ ข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่ง¹³

นอกจากนี้ยังมีนิติศาสตร์อีกหลายท่านที่ให้คำนิยามของคำว่า "กลั่นแกล้ง" ไว้แต่เมื่อพิจารณาประกอบกันแล้ว อาจสรุปความหมายของคำว่า "กลั่นแกล้ง" ไว้ได้ดังนี้

กลั่นแกล้ง หมายความว่า การกระทำไม่ว่าจะในลักษณะใดอันเป็นการแสดงให้ปรากฏชัดถึงข้อความอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยการใช้อุบายหลอกลวงให้ผิดไปจากความจริง เพื่อให้คู่กรณีในนิติกรรมไม่ว่าฝ่ายใดหลงเชื่อในข้อความนั้นว่า เป็นความจริง และจะได้เข้าทำนิติกรรมตามความประสงค์อันบุคคลผู้แสดงเจตนาที่หลงผิด ซึ่งผู้กระทำการโดยทุจริตใช้อุบายหลอกลวงนั้น อาจจะเป็นคู่กรณีแต่ละฝ่ายในการนำนิติกรรมหรือบุคคลภายนอกบุคคลใดบุคคลหนึ่งก็ย่อมได้

¹¹ อักษราทร จุฬารัตน, คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526) หน้า 55.

¹² ปันโน สุขทรศนีย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514), หน้า 111.

¹³ ไชยยศ เหมะรัชตะ, สารานุกรมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กลั่นแกล้ง, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2537), หน้า 10.

ลักษณะสำคัญของการแสดงเจตนาที่ที่จะเป็นกลข้อจลได้ ผู้ที่แสดงเจตนาหลอกลวงเขานั้น จะต้องมีความจริงใจด้วย กล่าวคือ บุคคลผู้นั้นจะต้องรู้ความจริงและรู้ว่าการแสดงเจตนาของตนออกไปนั้นเป็นความเท็จ เพื่อคุ้มครองสิทธิฝ่ายหนึ่งหลงผิดเข้าใจผิด แต่ถ้าผู้แสดงเจตนาที่เชื่อโดยสุจริตแสดงเจตนาออกไปโดยมิได้ตั้งใจจะหลอกลวงให้เขาหลงผิด การแสดงเจตนาเช่นนี้หากทำให้นิติกรรมนั้นเสื่อมเสียเป็นโมฆียะเพราะกลข้อจลไม่ แต่อาจเป็นโมฆียะเพราะการสำคัญผิดได้¹⁴

โดยเจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องข้อจลนี้มุ่งที่จะคุ้มครองคู่กรณีในการทำนิติกรรมไม่ว่าฝ่ายใดมิให้ต้องตกเป็นเหยื่อแห่งการหลอกลวงของบุคคลอื่นให้กระทำการโดยมิต้องตามความประสงค์อันแท้จริง เพราะการกระทำนิติกรรมนั้น ต้องทำด้วยใจสมัคร อีกทั้งการที่ต้องกระทำนั้นบุคคลผู้แสดงเจตนาจะต้องเต็มไปด้วยความสมัครใจอันแท้จริงในการทำนิติกรรมเพื่อให้ได้นิติกรรมตามวัตถุประสงค์ของบุคคลนั้น ซึ่งถ้าหากความสมัครใจกระทำนิติกรรมนั้นต้องมีอันเบี่ยงเบนไม่ต้องตามความต้องการอันแท้จริง เพราะเหตุถูกข้อจลจากบุคคลอื่นแล้วย่อมไม่เป็นสิ่งที่ยุติธรรมสำหรับผู้แสดงเจตนาที่แท้จริงต้องรับผลจากนิติกรรมอันเกิดขึ้นด้วยความไม่ถูกต้องทั้งทางความเป็นธรรมและความประสงค์แท้จริง เป็นเหตุให้หลักความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนาของบุคคลขาดความเคารพตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมายอันได้ถือเป็นหลักเบื้องต้น ดังนั้น บทบัญญัติในเรื่องกลข้อจลในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 159 - 163 จึงได้ถูกบัญญัติขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางแก้ไขมิให้มีการกระทำการในทางข้อจลหลอกลวงบุคคลใดๆ ในสังคมส่วนรวมและมีจุดประสงค์เพื่อคุ้มครองผู้ตกเป็นเหยื่อแห่งการกระทำในลักษณะนี้ให้สามารถหลุดพ้นจากการกระทำในลักษณะดังกล่าวอันกฎหมายกำหนดไว้¹⁵

¹⁴ ปันโน สุขทรศนีย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514), หน้า 112.

¹⁵ ไชยยศ เหมะรัชตะ, สารานุกรมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กลข้อจล, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2537), หน้า 16.

ความแตกต่างระหว่างกลฉ้อฉลกับการฉ้อฉล

ข้อแตกต่างอันสำคัญระหว่างกลฉ้อฉลกับการฉ้อฉล¹⁶คือ กลฉ้อฉลนั้นเป็นการทุจริตขณะทำนิติกรรม ส่วนการฉ้อฉลนั้นเป็นการทุจริตตอนปฏิบัติหน้าที่คือ หลังจากการทำนิติกรรมอันนั้นแล้วจึงทำการฉ้อฉลเจ้าหน้าที่แห่งนิติกรรมนั้น โดยทำนิติกรรมกับผู้อื่นทำให้เจ้าหน้าที่เสียเปรียบ อนึ่ง กลฉ้อฉลมีการหลอกลวงให้เข้าสำคัญผิด ส่วนการฉ้อฉลไม่มีการหลอกลวงให้เจ้าหน้าที่สำคัญผิดหรือหลงเชื่อแต่เป็นการหลีกเลี้ยงให้เจ้าหน้าที่เสียเปรียบคือ เจ้าหน้าที่ไม่สามารถได้รับการชำระหนี้¹⁷

ความแตกต่างระหว่างกลฉ้อฉลกับการฉ้อโกง

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 341 บัญญัติไว้ว่า "ผู้ใดโดยทุจริตหลอกลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกให้แจ้งและโดยการหลอกลวงดังว่านั้นได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สามทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ ผู้นั้นกระทำความผิดฐานฉ้อโกง..."

จากบทบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดหลักเกณฑ์แห่งความผิดฐานฉ้อโกงไว้ว่า ผู้กระทำความผิดฐานฉ้อโกงตามที่กฎหมาย อาญากำหนดไว้จะต้องเป็นการกระทำอันมีเจตนาทุจริตคือแสวงหาประโยชน์ที่มีควรได้โดยชอบด้วยกฎหมายสำหรับตนเองหรือผู้อื่นและลักษณะแห่งการกระทำนั้นต้องเป็นการแสดงเจตนาออกไปหลอกลวงบุคคลอื่นด้วยข้อความเป็นเท็จ หรือทำการ

¹⁶ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 237 บัญญัติไว้ว่า "เจ้าหน้าที่ซึ่งจะร้องขอให้ศาลเพิกถอนเสียได้ ซึ่งนิติกรรมใด ๆ อันลูกหนี้ได้กระทำลงทั้งรู้หรือจะเป็นทางให้เจ้าหน้าที่เสียเปรียบแต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับ ถ้าปรากฏว่าในขณะที่ทำนิติกรรมนั้น บุคคลซึ่งเป็นผู้ได้ลากออกแต่การนั้นมีได้รู้เท่าถึงข้อความจริงอันเป็นทางให้เจ้าหน้าที่ต้องเสียเปรียบนั้นด้วย แต่หากกรณีเป็นการทำให้โดยเลินหา ท่านว่าเพียงแต่ลูกหนี้เป็นผู้รู้ฝ่ายเดียวเท่านั้นก็พอแล้วที่จะขอเพิกถอนได้

บทบัญญัติดังกล่าวมาในวรรคก่อนนี้ ท่านมิให้ใช้บังคับแก่นิติกรรมใด อันมิได้มีวัตถุประสงค์ในทรัพย์สิน"

¹⁷ จีดี เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2524), หน้า 143-144.

ปกปิดข้อความจริงซึ่งควรบอกหรือแจ้งให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบ ซึ่งผลของการหลอกลวงนั้นทำให้ผู้ถูกหลอกลวงหลงเชื่อส่งทรัพย์สินให้ ทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิ¹⁸

เมื่อพิจารณาถึงกลฉ้อฉลซึ่งเป็นเรื่องในทางแพ่งเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์การข้อโกงอันเป็นเรื่องทางอาญานั้น ข้อที่เหมือนกันสำหรับทั้ง 2 กรณีนี้ก็คือ ต่างก็มีการกระทำในลักษณะเป็นการหลอกลวงบุคคลอื่นให้ทำการใดๆ ซึ่งรวมถึงการทำนิติกรรมได้เช่นเดียวกัน แต่ข้อแตกต่างอันเป็นสาระสำคัญนั้นอยู่ที่การกระทำอันเป็นความผิดฐานข้อโกงนั้นมีลักษณะแคบหรือจำกัดเฉพาะกว่ากลฉ้อฉล เพราะจำกัดในเรื่องการหลอกลวงเพื่อการได้ไปซึ่งทรัพย์สินหรือทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิเท่านั้น แต่เรื่องกลฉ้อฉลนี้มุ่งเน้นในทางแพ่งอันเป็นการใช้อุบายหลอกลวงให้คู่กรณีแห่งนิติกรรมหลงเชื่อแสดงเจตนาทำนิติกรรมทุกอย่าง ไม่จำกัดอยู่แต่เฉพาะการได้ไปซึ่งทรัพย์สินหรือทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิดังในเรื่องข้อโกงทางอาญา¹⁹

จากการเปรียบเทียบทำให้เข้าใจได้ว่า ข้อโกงทุกรายเป็นกลฉ้อฉล แต่กลฉ้อฉลบางรายมิใช่ข้อโกง คือไม่เป็นความผิดทางอาญา เพราะแม้กลฉ้อฉลจะหลอกลวงให้ทำนิติกรรมก็จริง แต่อาจจะไม่ได้มาซึ่งทรัพย์สิน หรือทำให้ถอนหรือทำลายเอกสารสิทธิก็ได้²⁰

3.2 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เกี่ยวข้องกับการประกันชีวิต

3.2.1 การปกปิดความจริง (Concealment)

(1) ความหมายของการปกปิดความจริง

การปกปิดความจริง หมายถึง การมีเจตนาปิดบังอำพรางความจริงบางอย่างซึ่งเป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันชีวิตต้องแจ้งต่อผู้รับประกันชีวิต และต้องไม่ใช่เพียงกรณีที่ไม่มีเจตนาที่จะ ละเว้นในการเปิดเผยข้อความจริงนั้น ดังนั้น ในกรณีที่ผู้เอาประกันชีวิตไม่มีเจตนาที่จะไม่แจ้ง

¹⁸ ไชยยศ เหมะรัชตะ, สารานุกรมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กลฉ้อฉล, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2537), หน้า 16-17.

¹⁹ ไชยยศ เหมะรัชตะ, สารานุกรมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กลฉ้อฉล, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2537), หน้า 17.

²⁰ จี๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะนิติกรรมและหนี้, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2524), หน้า 143.

ข้อความจริงนั้น ควรใช้คำว่า "การไม่เปิดเผยข้อความจริง (non-disclosure) " จะเป็นการเหมาะสมกว่า²¹ ดังนั้น หากพิจารณาโดยแท้จริงแล้ว คำว่า "การไม่เปิดเผยข้อความจริง (non-disclosure) " เป็นการละเว้นไม่เปิดเผยโดยไม่จงใจหรือโดยพลั้งเผลอหรือเพราะผู้เอาประกันชีวิตไม่คิดว่าข้อความนั้นเป็นสาระสำคัญส่วน "การปกปิดความจริง (concealment) " นั้นเข้าใจได้โดยปริยายว่าเป็นการกระทำที่ตั้งใจปกปิดอำพรางข้อเท็จจริงบางอย่างอันเป็นข้อสาระสำคัญ

ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความหมายของคำว่า การปกปิดข้อความจริง (Concealment) นี้ได้รวมเอาหน้าที่ในการเปิดเผยข้อความจริงไว้ด้วย²²

(2) หลักกฎหมายเรื่องการเปิดเผยข้อความจริง (disclosure)

หลักกฎหมายเรื่องการเปิดเผยข้อความจริง เกิดขึ้นและใช้กันมาประมาณ 218 ปีแล้ว โดยเกิดขึ้นจากคดีที่รู้จักกันทั่วไปคือ คดี Carter V. Boelm²³ ซึ่ง Lord Mansfield ผู้พิพากษาในคดีนี้ได้กล่าวไว้ว่า สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่เกี่ยวกับการเสี่ยงโชค ข้อเท็จจริงต่างๆ ที่ใช้เพื่อคำนวณโอกาสแห่งการเสี่ยงภัยเป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้ของผู้เอาประกันภัยเท่านั้น ผู้รับประกันภัยเชื่อในการแสดงออกของผู้เอาประกันภัย และดำเนินการต่อไปด้วยความมั่นใจว่าผู้เอาประกันภัยจะไม่ปิดบังสถานการณ์ต่างๆ ที่อยู่ในความรู้ของเขานั้น อันจะทำให้ผู้รับประกันภัยหลงเข้าใจผิดว่าสถานการณ์นั้นไม่มีอยู่และจงใจให้เขาคำนวณความเสี่ยงภัยเช่นกันว่าสถานการณ์นั้นไม่มีอยู่ การปิดบังสถานการณ์เช่นนั้นเป็น Fraud²⁴ ทำให้กรรมธรรม์ประกันภัยเป็นโมฆียะ แม้ว่า

²¹ E.R.Hardy Ivamy, General Principles of Insurance Law, p.133.

²² American Jurisprudence, vol.43: Insurance, p.1011.

²³ (1766) 3 Burr. 1905, 1909-1910.

²⁴ Fraud ตามความหมาย Black's Law Dictionary 6 Edition. West Publishing, 1990.

Fraud (v.) (n.) : การฉ้อโกง การหลอกลวง เจตนาที่จะบิดเบือนความจริงโดยวัตถุประสงค์เพื่อชักจูงให้บุคคลอื่น เชื่อตามนั้นเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งมีค่าใดๆ ของบุคคลอื่นหรือให้ได้มาซึ่งสิทธิในทางกฎหมาย

รูปแบบของความผิดจะปรากฏเป็นข้อเท็จจริงไม่ว่าด้วยคำพูดหรือการกระทำหลอกลวงทำปลอมขึ้น การกระทำให้เข้าใจผิดในข้อตกลงหรือสาระสำคัญ หรือแม้แต่เป็นการปกปิดข้อเท็จ

การปิดบังนั้นจะเกิดขึ้นจากความเข้าใจผิดโดยไม่มีเจตนาที่จะซ่อน掖ก็ตาม แต่ก็เป็นการทำให้ผู้รับประกันภัยถูกหลอกลวงและกรรมธรรม์ประกันภัยตกเป็นโมฆียะ เพราะว่าการเสี่ยงภัยที่เป็นอยู่แตกต่างจากการเสี่ยงภัยที่ผู้รับประกันภัยเข้าใจและเจตนาที่จะให้เป็นในเวลาที่ได้ตกลงกัน

(3) บุคคลที่มีหน้าที่เปิดเผยข้อความจริง

บุคคลที่มีหน้าที่เปิดเผยข้อความจริง จะเป็นบุคคลซึ่งมีหน้าที่ไม่แถลงข้อความอันเป็นเท็จด้วย ซึ่งมีบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาในเรื่องนี้อยู่ 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้รับประกันชีวิต และฝ่ายผู้เอาประกันชีวิต

ผู้รับประกันชีวิตและผู้เอาประกันชีวิตนั้น ในประเทศอังกฤษ ถือว่า คู่สัญญาามีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อความจริงต่อกัน แต่ในทางปฏิบัติแล้ว กล่าวได้ว่าหน้าที่ดังกล่าวเป็นหน้าที่ของผู้เอาประกันภัย²⁵ นอกจากนี้ในกฎหมายอังกฤษ ยังมีการพิจารณาถึงบุคคลผู้ให้ข้อมูลอื่นที่เรียกว่า "Referee" เช่น แพทย์ผู้ตรวจสุขภาพ หรือญาติพี่น้อง เป็นต้น บุคคลเหล่านี้หากให้ข้อความอันเป็นเท็จ จะมีผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของสัญญาประการใด ซึ่งกฎหมายอังกฤษพิจารณาเช่นเดียวกับผู้ถูกเอาประกันชีวิต

สำหรับในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย มิได้บัญญัติถึงเรื่องนี้ไว้ อย่างชัดเจนมีเพียงมาตรา 865 ที่บัญญัติให้ผู้เอาประกันชีวิตกับผู้ถูกเอาประกันชีวิตเป็นผู้ที่ต้องมีหน้าที่เปิดเผยข้อความจริง และไม่แถลงข้อความอันเป็นเท็จ เท่านั้น

สำหรับตัวแทนและนายหน้าประกันชีวิตซึ่งจัดว่าเป็นฝ่ายผู้รับประกันชีวิต ในทางปฏิบัติแล้วในการติดต่อทำสัญญาประกันชีวิต ผู้รับประกันชีวิต มักจะไม่ได้ติดต่อทำสัญญาประกันชีวิตกับผู้เอาประกันชีวิตโดยตรง แต่จะดำเนินการผ่านทางตัวแทนประกันชีวิตเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น หากตัวแทนประกันชีวิตทราบข้อความจริงใดอันเกี่ยวกับการทำสัญญาประกันชีวิตแล้ว

(ต่อ)จริงใดที่ควรเปิดเผยซึ่งเป็นการหลอกลวงและเป็นการใช้เจตนาเพื่อหลอกลวงเช่นนั้นต่อบุคคลอื่น ทำให้เกิดผลเสียในทางกฎหมายต่อผู้นั้น

องค์ประกอบของสาเหตุของการกระทำอันเป็นการฉ้อโกง หมายความว่ารวมทั้งการกระทำที่ปรากฏออกมาทั้งในปัจจุบัน คือ ขณะเกิดเหตุและในอดีต คือการกระทำที่ผ่านมาของผู้กระทำ ซึ่งผู้เสียหายได้ยกมาฟ้องร้องว่าเกิดการเสียหายขึ้นต่อเขาจากการถูกหลอกลวงให้เข้าใจผิดเช่นนั้น

²⁵ John Birds, *Modern Insurance Law*, p.83-84.

ตัวแทนประกันชีวิตนั้น มีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อความจริงนั้นหรือไม่ หรือถ้าตัวแทนประกันชีวิตได้ แฉงข้อความจริงนั้นเป็นเท็จต่อผู้รับประกันชีวิตจะทำให้สัญญาประกันชีวิตเสียไปหรือไม่ หรือในบาง กรณีที่ตัวแทนประกันชีวิตได้ดำเนินการเกินขอบเขตของตน เช่น กรอกใบคำขอเอาประกันชีวิต จน เป็นเหตุให้กลายเป็นตัวแทนของผู้เอาประกันชีวิตไปนั้น มีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อความจริงหรือไม่

(4) หลักในเรื่องความรู้ของตัวแทนที่กระทำไปภายในขอบเขตอำนาจ

ในประเทศอังกฤษ โดยหลักแล้ว คู่สัญญา มีหน้าที่ต้องเปิดเผยความจริงต่อกัน แต่ ในทางปฏิบัติกล่าวได้ว่า หน้าที่ดังกล่าวเป็นของผู้เอาประกันชีวิต²⁶ ส่วนหลักในเรื่องความรู้ของ ตัวแทนที่กระทำไปภายในขอบอำนาจ ถือเท่ากับตัวการได้รู้ด้วย คือหลัก Imputed knowledge ซึ่ง เป็นหลักที่ใช้กับความรับผิดชอบของตัวการและตัวแทนที่มีต่อกัน ได้นำมาใช้ในการประกันชีวิต ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวแทนของผู้รับประกันชีวิต ซึ่งมีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อความจริงต่อผู้รับ ประกันชีวิตนั้น ต้องปรากฏว่า²⁷

(4.1) เป็นตัวแทนของผู้รับประกันชีวิต ทั้งนี้เพราะมีบางกรณีที่ตัวแทนของผู้รับ ประกันชีวิตนั้น กระทำการเป็นตัวแทนของผู้เอาประกันชีวิต โดยเป็นผู้กรอกข้อความในใบคำขอ เอาประกันชีวิตเอง ดังนั้น การพิจารณาน้ำหนักของตัวแทนจึงต้องพิจารณาด้วยว่าเป็นตัวแทนของ ผู้ใดเป็นสำคัญ

(4.2) ตัวแทนนั้นต้องมีหน้าที่ในการรับทราบเอาข้อความจริงต่างๆ นั้น กล่าว คือ ข้อความจริงที่ตัวแทนต้องเปิดเผยหรือไม่แฉงเท็จต่อผู้รับประกันชีวิต ต้องเป็นข้อความจริงอัน ได้มาภายในขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ของเขา ซึ่งตัวแทนดังกล่าวต้องได้รับมอบอำนาจหน้าที่ใน การออกกรมธรรม์ประกันภัยด้วย²⁸

(4.3) ตัวแทนนั้น ต้องไม่กระทำการฉ้อฉลต่อผู้รับประกันชีวิต กล่าวคือตัวแทน ต้องไม่ปกปิดหรือแฉงข้อความใดอันเป็นความเท็จต่อผู้รับประกันชีวิต หรือกระทำการช่วยเหลือผู้ เอาประกันชีวิตในการปกปิดข้อความจริงดังกล่าว

²⁶ John Birds, Modern Insurance Law, p.83-84.

²⁷ E.R. Hardy Ivamy, General principles of Insurance Law, p.577-591.

²⁸ Smith V. Excelsuor Life Assurance Co. (1912) , 22 O.W.R. 863.

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ตัวแทนผู้รับประกันชีวิต ผู้ซึ่งละเลยต่อหน้าที่ในการเปิดเผยข้อความจริงทั้งหมดที่เกี่ยวกับการเสี่ยงภัย หรือละเลยไม่รายงานการทำกรรมธรรม์ประกันภัยตามความเป็นจริง อาจต้องรับผิดชอบต่อผู้รับประกันชีวิต สำหรับความเสียหายอันเกิดขึ้นที่เป็นผลมาจากการกระทำผิดหน้าที่ของตัวแทนนั้น²⁹

บุคคลผู้มีหน้าที่เปิดเผยความจริงต้องรู้ถึงข้อเท็จจริงนั้นหรือไม่นั้น ในประเทศอังกฤษได้แยกข้อเท็จจริงที่ต้องรู้ออกเป็น 2 ประเภท³⁰ คือ ข้อเท็จจริงที่รู้อย่างแท้จริง (Actual Knowledge) และข้อเท็จจริงที่สันนิษฐานว่ารู้ (Presumed Knowledge) และยึดถือว่า บุคคลผู้มีหน้าที่เปิดเผยข้อความจริงต้องเปิดเผยข้อเท็จจริง ที่ตนรู้อย่างแท้จริง (Actual Knowledge) และยังสามารถขยายครอบคลุมไปถึงข้อเท็จจริงที่สันนิษฐานว่ารู้ (Presumed Knowledge) อีกด้วย³¹ อย่างไรก็ตาม บุคคลผู้มีหน้าที่เปิดเผยข้อความจริงไม่จำเป็นต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงที่ตนไม่ทราบ และที่ไม่อาจคาดคิดว่าเขาควรจะทราบ ซึ่ง Fletcher Moulton, L.J.³² ได้กล่าวไว้ว่า "ปัญหาที่เกิดขึ้นเสมอคือสิ่งที่ท่านได้รู้นั้นเป็นสิ่งที่ท่านต้องเปิดเผยหรือไม่ ตัวอย่างเช่น ชายคนหนึ่งปวดศีรษะบ่อยๆ ซึ่งคนส่วนมากก็เป็นเช่นกันการปวดศีรษะเช่นนี้อาจมีสาเหตุจากโรคทางสมอง แต่สำหรับบุคคลนั้นแล้วมันเป็นการปวดศีรษะแบบธรรมดา และไม่มีวิญญูชน (Reasonable man) คนใดที่จะคิดว่าเป็นข้อสาระสำคัญที่จะต้องแจ้งแก่ผู้รับประกันภัย ถึงสาเหตุของการปวดศีรษะที่เป็นมาในชีวิตของเขา และหากเขามีได้รู้ว่าการปวดศีรษะเช่นนั้นมิใช่สาเหตุพิเศษกว่าการปวดศีรษะธรรมดา เขาก็มิได้ทำผิดหน้าที่ เขาไม่มีความรู้อะไรที่จะทำให้เขามีหน้าที่เปิดเผยข้อความจริงเพราะเขาไม่ได้รู้ข้อเท็จจริงที่วิญญูชนทั่วไปคิดว่าเป็นข้อสาระสำคัญ หรือรู้ข้อเท็จจริงที่จะมีผลต่อการพิจารณาของผู้รับประกัน ดังนั้น จึงไม่ต้องรับผิดชอบในการที่เขาไม่ได้เปิดเผยในสิ่งที่เขาไม่รู้"

แต่ถ้าผู้เอาประกันชีวิตไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงบางอย่างที่ผู้เอาประกันชีวิตอาจจะรู้ได้ หากได้ใช้การสอบถามพอสมควร เท่ากับว่าผู้เอาประกันชีวิตทำผิดหน้าที่ต่อผู้รับประกันชีวิต และแม้ว่าการที่ผู้เอาประกันชีวิตไม่ได้สอบถามอาจจะเกิดขึ้นโดยมิได้ตั้งใจก็ตาม สัญญาประกัน

²⁹ American Jurisprudence, vol. 43: Insurance, p.218.

³⁰ E.R.Hardy Ivamy, General Principles of Insurance Law, p.133-134.

³¹ Ibid.

³² Joel V.Law Union and Crown Insurance Co., (1908) 2 K.B. 884.

ชีวิตนั้นก็ตกเป็นโมฆียะเช่นกัน ส่วนปัญหาว่าผู้เอาประกันชีวิต กระทำผิดหน้าที่หรือไม่นั้นขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริง และสภาพการณ์ในแต่ละคดีไป³³

(5) หลักการเปิดเผยข้อความจริงของผู้เอาประกันชีวิต

ประเทศสหรัฐอเมริกา หลักการเปิดเผยข้อความจริงของผู้เอาประกันชีวิตนั้นแตกต่างจากประเทศอังกฤษ โดยอาจกล่าวได้ว่าในประเทศอังกฤษนั้นผู้เอาประกันชีวิตจะจงใจไม่เปิดเผยข้อความจริงหรือไม่ ไม่เป็นข้อสำคัญหากเป็นข้อเท็จจริงที่ผู้เอาประกันชีวิตได้รู้แล้ว ผู้เอาประกันชีวิตมีหน้าที่ต้องเปิดเผยทั้งสิ้น ส่วนในสหรัฐอเมริกาถือว่า ในกรณีที่ผู้เอาประกันชีวิตมีเจตนาที่จะปกปิดข้อความจริงอันเป็นสาระสำคัญจะทำให้สัญญาประกันชีวิตเป็นโมฆียะ ดังนั้น ผู้เอาประกันชีวิตจะต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงใดๆ ที่เขาเชื่อถือว่ามีผลกระทบต่อการทำงานของผู้รับประกันชีวิต เนื่องจากมีอาชีพในด้านนี้มีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อเท็จจริง ทั้งหมดที่เขาทราบว่าเป็นข้อสำคัญ แม้ว่าบุคคลทั่วไปอาจจะไม่ทราบว่าข้อเท็จจริงเหล่านั้นเป็นสำคัญก็ตาม ยิ่งไปกว่านั้นในกรณีที่ตัวแทนประกันชีวิตบริษัทหนึ่งไปทำสัญญาประกันชีวิตตนเองกับบริษัทอื่นถ้าเขาเสนอคำขอเอาประกันชีวิตต่อบริษัทผู้รับประกันชีวิต โดยเขาแสดงว่าเขาเป็นตัวแทนในการประกันชีวิต ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างตัวการ ตัวแทน จะเป็นข้อสนับสนุนให้เขามีหน้าที่ต้องเปิดเผยข้อความจริง โดยใช้มาตรฐานการพิจารณาข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ จากผู้ที่มีความรู้เชี่ยวชาญในการประกันชีวิต มากกว่าจากความเข้าใจของเขาเอง³⁴

การเปิดเผยข้อเท็จจริงที่ถือว่าเป็นสาระสำคัญในประเทศอังกฤษ ข้อเท็จจริงที่ถือว่าเป็นสาระสำคัญในการประกันชีวิตได้แก่

(5.1) อายุ อายุของผู้เอาประกันภัยเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้น ในคดีของ Keeling V.pearl Assurance Co., Ltd. ผู้เอาประกันภัยได้จดแจ้งอายุของตนผิดพลาดอย่างเห็นได้ชัดแต่ถ้าผู้รับประกันภัยยังคงออกกรมธรรม์ประกันภัยให้อีก ดังนี้ ผู้รับประกันภัยจะอ้างว่ากรมธรรม์ประกันภัยตกเป็นโมฆียะไม่ได้

(5.2) ทิอยู่ โดยปกติในใบคำขอเอาประกันภัย (Proposal form) จะมีคำถามเรื่องอื่นๆ รวมทั้งเรื่องที่อยู่ของผู้เอาประกันชีวิตและแน่นอนว่าในตอนท้ายจะมีข้อความกำหนดให้

³³ E.R.Hardy Ivamy, General Principles of Insurance Law, p.134.

³⁴ Robert E.Keeton, Basic Text on Insurance Law, p.327.

คำตอบต่างๆ เหล่านี้เป็นพื้นฐานของสัญญา (Basis of the contract) ดังนั้น ถ้าผู้เอาประกันชีวิตไม่เปิดเผยความจริงเกี่ยวกับที่อยู่ของตนแล้ว ผู้รับประกันชีวิตสามารถหลุดพ้นจากความรับผิดโดยอาศัยเหตุผลที่ว่า ข้อความที่ให้มานั้นไม่เป็นความจริงก็ได้ ส่วนความหมายของคำว่า "ที่อยู่" นั้น Smith, J. ได้กล่าวไว้ว่า³⁵ หมายถึง สถานที่ซึ่งผู้เอาประกันชีวิตได้พักหรืออาศัยอยู่ในเวลาที่ทำคำขอเอาประกันภัย แต่ไม่หมายถึงที่อยู่ซึ่งเขาได้อยู่อาศัยมาก่อนทำคำขอเอาประกันชีวิตและที่อยู่ซึ่งเขาจะไปอยู่ต่อไปหลังจากทำคำขอเอาประกันชีวิตแล้ว

(5.3) โรคภัยไข้เจ็บที่สำคัญ ในเรื่องนี้หากกรณีเป็นที่สงสัยต้องอาศัยคำวินิจฉัยของศาลเป็นเกณฑ์ ซึ่งศาลได้มีคำวินิจฉัยเกี่ยวกับโรคต่างๆ ว่าเป็นโรคสำคัญที่ผู้เอาประกันชีวิตต้องเปิดเผยไว้บ้าง กล่าวคือ โรคปวดข้อและโรคหัวใจ³⁶ โรคเกี่ยวกับไต³⁷ แต่ถ้าอาการของโรคบางชนิดที่ผู้รับประกันชีวิตสามารถให้แพทย์ประจำของตนตรวจสอบได้ในทันทีนั้น หากไม่ทำการตรวจสอบแล้วจะถือว่ากรมธรรม์ประกันชีวิตเป็นโมฆียะด้วยเหตุดังกล่าวไม่ได้ เช่น อาการบวมของขาหนีบ³⁸

(5.4) การตอบคำถามในใบคำขอเอาประกันภัยเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพนั้นส่วนใหญ่ผู้รับประกันชีวิตจะตั้งคำถามไว้กว้างมาก จึงเป็นที่แน่นอนว่า คำถามต่างๆ เหล่านี้ต้องถูกอ่านให้เข้าใจได้ตามความเหมาะสม และความเจ็บป่วยของผู้เอาประกันชีวิตหรือบุคคลใดที่ชีวิตของเขาเป็นสาระสำคัญในการประกันชีวิตนั้น ที่ต้องตอบตามคำถามนั้นๆ จะต้องเป็นความเจ็บป่วยที่จำเป็นหรือสาเหตุพอสมควร³⁹ เช่น การเป็นลมนั้นศาลถือว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่อาจเกิดขึ้นได้ในชีวิตมนุษย์⁴⁰ การแท้งลูก ศาลไม่ถือว่าเป็นการเจ็บป่วย⁴¹

³⁵ Grogan v. London and Manchester Industrial Assurance Co., (1885), 53 L.T.763.

³⁶ British Equitable Insurance Co.v.Musgrave,(1887) 3T.L.R.630.

³⁷ Godfrey v.Britannic Assurance Co., Ltd, (1963) 2 Lloyd's Rep.515.

³⁸ Life Association of Scotland v. Foster, (1873) 11 Macph.(Ct. of Sess.) 351.

³⁹ E.R.Hardy Ivamy, Personal Accident, Life and other Insurance, p.78.

⁴⁰ Chattock V. Shawe, (1835) 1 Mood.& R. 498.

⁴¹ Anstey V. British Natural Premium Life Association, Ltd., (1908) 99L.T.16.

(5.5) คำถามเกี่ยวกับอุปนิสัยบางประการซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญ เช่น มีนิสัยดื่มสุรามากเกินไป⁴²

(5.6) กรณีที่ผู้รับประกันชีวิตรายอื่นปฏิเสธไม่ยอมรับทำสัญญาประกันชีวิตถือเป็นข้อสำคัญซึ่งต้องเปิดเผยต่อผู้รับประกันชีวิต⁴³ และในกรณีที่ผู้เอาประกันชีวิตเคยยื่นคำขอเอาประกันไว้กับผู้รับประกันชีวิตหลายราย โดยผู้รับประกันชีวิตบางรายยอมรับทำสัญญาด้วยแต่บางรายปฏิเสธไม่ทำสัญญาด้วยนั้นผู้เอาประกันชีวิตต้องเปิดเผยให้ผู้รับประกันชีวิตทราบทั้งสิ้น เพราะการพิจารณาถ้อยคำในคำขอเอาประกันชีวิตนั้นต้องพิจารณารวมกันทั้งหมด ซึ่งในกรณีดังกล่าวถ้าผู้เอาประกันชีวิตไม่แจ้งให้ผู้รับประกันชีวิตทราบทั้งหมดจะทำให้พิจารณารวมกันได้ว่าเป็นการไม่เปิดเผยข้อความจริง⁴⁴

ในประเทศสหรัฐอเมริกา การปกปิดข้อความจริงที่ทำให้สัญญาประกันภัยตกเป็นโมฆียะนั้น ต้องเป็นการปกปิดข้อความจริงที่สำคัญเกี่ยวกับการเสี่ยงภัย⁴⁵

สำหรับในประเทศไทย ไม่มีบทบัญญัติกำหนดรายละเอียดว่าข้อเท็จจริงใดที่ผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้ถูกเอาประกันชีวิตต้องเปิดเผยแต่อาจพิจารณาได้จากเงื่อนไขในสัญญาประกันชีวิตประกอบกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่เคยตัดสินไว้

ในสัญญาประกันชีวิต คู่สัญญาต้องแสดงเจตนาด้วยสมัครใจเช่นเดียวกับการทำสัญญาทั่วไป ดังนั้น การแสดงเจตนาทำสัญญาประกันชีวิตต้องไม่เกิดจากความสำคัญผิด กล้อ้อฉล หรือจากการข่มขู่ ซึ่งจะได้พิจารณาดังนี้

ลักษณะของข้อเท็จจริงที่ต้องเปิดเผยในประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศไทย ต่างวางหลักไว้เช่นเดียวกันว่า ข้อเท็จจริงที่เป็นสาระสำคัญ (Material fact) ต่อการตกลงใจรับเสี่ยงภัยหรือกำหนดเบี้ยประกันของผู้รับประกันชีวิตเท่านั้น ที่ต้องเปิดเผยหรือแถลงให้ถูกต้องตามความเป็นจริง

⁴² Thomson V. Weems, (1881) 9 App. Cas.671, H.T.

⁴³ London Assurance V. Mansel, (1879) 41 L.T. 225.

⁴⁴ E.R.Hardy Ivamy, Personal Accident, Life and other Insurance, p.85.

⁴⁵ American Jurisprudence, Vol 43: Insurance, p.1014.

(6) หลักในการพิจารณาว่าข้อเท็จจริงใดเป็นข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญ

หลักในการพิจารณาว่าข้อเท็จจริงใดเป็นข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญนั้นมี 2 หลัก คือ

(6.1) หลักผู้รับประกันภัยมีความฉลาดรอบคอบ (Prudent insurer) ซึ่งบางครั้งเรียกว่า หลักผู้รับประกันภัยมีเหตุผล (reasonable insurer) ซึ่งหลักนี้ได้บัญญัติไว้ใน Marine Insurance Act, 1906 section 18 (2) ว่า สถานการณ์ทุกอย่างถือว่าเป็นสาระสำคัญเมื่ออาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้รับประกันภัยผู้ที่มีความฉลาดรอบคอบในการกำหนดเบี้ยประกันภัยหรือในการพิจารณาว่า เขาควรรับเสี่ยงภัยหรือไม่ การที่จะถือว่า สถานการณ์หรือข้อเท็จจริงอย่างไรสามารถมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของผู้รับประกันภัยผู้ที่มีเหตุผลในการปฏิเสธไม่รับเสี่ยงภัยหรือกำหนดเบี้ยประกันภัยสูงขึ้นนั้นขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงแต่ละคดีซึ่งใช้มาตรฐานการพิจารณาของผู้รับประกันภัยโดยทั่วไปมิใช่การถือตามมาตรฐานของผู้รับประกันภัยรายหนึ่งรายใดโดยเฉพาะ⁴⁶

(6.2) หลักผู้เอาประกันภัยมีเหตุผล (Reasonable assured) หลักนี้ถือเอามาตรฐานการพิจารณาของวิญญูชนในฐานะผู้เอาประกันภัย (Reasonable man in the position of the assured) เป็นเรื่องสำคัญโดย Fletcher Moulton, L.J. ได้กล่าวไว้ในคดี Joel V. Law Union and Grown Insurance Co., ไว้ว่า ถ้าหากวิญญูชนคนใดเห็นว่า ข้อเท็จจริงใดเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเปิดเผยแล้ว ผู้เอาประกันภัยจะแก้ตัวว่าตนเห็นว่าเป็นเรื่องไม่สำคัญไม่ได้ และในคดีของการประกันชีวิตอื่นๆ ก็ได้มีคำวินิจฉัยเป็นแนวเดียวกันโดยยอมรับว่า ผู้เอาประกันภัยที่มีเหตุผลนั้น ถือตามความเห็นของวิญญูชนเป็นหลัก เช่น คดี Godfrey, V. Britannic Assurance Co. เป็นต้น

ในสัญญาประกันชีวิต การพิจารณาว่าข้อเท็จจริงใดเป็นสาระสำคัญหากใช้หลักผู้เอาประกันภัยมีเหตุผล (Reasonable assured) จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เอาประกันชีวิตมากกว่า เพราะหลักเรื่องผู้รับประกันภัยมีความฉลาดรอบคอบ (Prudent insurer) ซึ่งผู้รับประกันชีวิตเป็นผู้พิจารณาว่า ข้อเท็จจริงใดเป็นสาระสำคัญอาจเกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้เอาประกันชีวิตได้มาก เพราะในทางปฏิบัติผู้เอาประกันชีวิตจะไม่ทราบว่าจะอะไรคือมาตรฐานที่ผู้รับประกันชีวิต ผู้มีความฉลาดรอบคอบได้ปฏิบัติอยู่และการพิสูจน์ในข้อที่ว่า ข้อเท็จจริงใดมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจไม่รับเสี่ยงภัยหรือเรียกเบี้ยประกันชีวิตสูงชันนั้น ผู้รับประกันชีวิตพิสูจน์ได้ง่าย เนื่องจากเป็นการพิสูจน์

⁴⁶ Zurich General Accident and Liability Insurance Co., Ltd. V. Morrison, (1942) 2 K.B.53.

ถึงคุณพินิจและอำนาจในการตัดสินใจของผู้รับประกันชีวิตเองและในกรณีของการประกันชีวิตนั้น ความรู้ในข้อเท็จจริงซึ่งเป็นสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการเสี่ยงภัย อันได้แก่สุขภาพ การเจ็บป่วยของผู้เอาประกันชีวิตนั้น ผู้รับประกันชีวิตก็มีโอกาสจะทราบได้ด้วยการตรวจสุขภาพของผู้เอาประกันชีวิตอยู่แล้ว

3.2.2 หลักส่วนได้เสียในการทำประกันชีวิต

(1) ความหมายของส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันชีวิต

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มิได้ให้คำจำกัดความของคำว่าส่วนได้เสียไว้ มีแต่เพียงกำหนดหลักทั่วไป ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 บัญญัติว่า "อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยไว้ นั้นไซ้ ท่านว่ายอมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างหนึ่งอย่างใด" แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ก็ได้มีนักนิติศาสตร์ชื่อ Lord Blackburn ซึ่งเป็นผู้พิพากษาผู้มีชื่อเสียงของอังกฤษได้ให้ความหมายไว้ว่า ถ้ามีเหตุการณ์เกิดขึ้น คู่กรณีฝ่ายหนึ่งจะได้ประโยชน์ แต่ถ้าไม่มีเหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นคู่กรณีฝ่ายนั้นจะได้รับความเสียหาย⁴⁷ และมีอีกท่านหนึ่งชื่อ Dan M. McGill ได้ให้คำจำกัดความ ได้ให้คำจำกัดความของส่วนได้เสียในสัญญาประกันชีวิตไว้ว่าส่วนได้เสีย หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งเป็นผู้เอาประกันภัย และบุคคลซึ่งชีวิตของเขาถูกเอาประกันภัยว่ามีเหตุอันสมควรที่อาจคาดได้ว่า ผู้เอาประกันภัยจะได้รับประโยชน์ หากผู้ถูกเอาประกันภัยมีชีวิตอยู่ หรือจะได้รับความเสียหาย หากผู้ถูกเอาประกันภัยตายไป⁴⁸

⁴⁷จาร์ล เชมะจาร์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บงผลเทรดดิ้ง, 2530), หน้า 29.

⁴⁸ไชยยศ เหมรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2534), หน้า 368.

(2) ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้

หลักกฎหมายในเรื่องส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ของประเทศไทยนั้น ดำเนินตามหลักกฎหมายของประเทศฝรั่งเศส เนื่องจากมีหลักกฎหมายฝรั่งเศสอยู่ข้อหนึ่งว่าในการฟ้องร้องนั้น ผู้ฟ้องร้องต้องมีประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง⁴⁹

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เกี่ยวกับการทำสัญญาประกันชีวิตได้สังเกตเห็นถึงความสำคัญในเรื่องนี้ เนื่องจากส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในสัญญาประกันภัยทุกชนิด ซึ่งได้ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในหลายๆ ประเทศเพราะเรื่องส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้เป็นหลักเบื้องต้นของการประกันภัย

ฉะนั้น ในการตรวจแก้ร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เมื่อ พ.ศ. 2467 โดยกรมร่างกฎหมายได้ให้คณะกรรมการร่างพิจารณาหลักการประกันภัยใหม่อีกครั้งหนึ่ง ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และในขณะเดียวกันให้พิจารณาว่าส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้นั้น ควรจะแทรกเข้าไปด้วยหรือไม่ คณะกรรมการร่างอธิบายว่า แนวความคิดเกี่ยวกับส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้นั้นเป็นหัวข้อใหญ่ และหลักการสำคัญ นโยบายการประกันภัยในประเทศสยามซึ่งจะเป็นการตัดสินใจเป็นครั้งแรกว่า ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้จะรับและนำเข้ามาหรือไม่นั้น ให้รวมไว้ในประมวลกฎหมายฉบับใหม่ ซึ่งปัญหานี้เป็นปัญหาสำคัญและกฎหมายของแต่ละประเทศในเรื่องนี้ก็ยังไม่ลงรอยกัน จึงยอมขึ้นอยู่กับคณะกรรมการตรวจร่างที่จะตัดสินใจว่าจะนำเอาแนวความคิดของกฎหมายประเทศใดที่เห็นว่า ดีที่สุดมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยเรา

ด้วยเหตุนี้เอง สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิจ ประธานกรรมการตรวจแก้ร่างประมวลกฎหมายแพ่ง จึงมีพระกระแสดำรัสมากับพระยามานวราชเสวีว่า กฎหมายเรื่อง ประกันภัยซึ่งมีบทบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ควรให้มีหลักเรื่องส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้เข้าไว้ด้วย⁵⁰

⁴⁹ สุพรรณิ หมั่นท่าการ, ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้, (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 53.

⁵⁰ สุพรรณิ หมั่นท่าการ, ส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้, (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 54.

กฎหมายที่ร่างแล้วมีข้อความดังนี้

"ถ้าไม่มีส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ในเหตุที่ประกันภัยไว้ สัญญานั้นเป็นโมฆะ"

ต่อมาได้แก้ไขมาตรา 863 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังนี้

"สัญญาประกันภัยไม่ผูกพันคู่สัญญา นอกจากผู้เอาประกันภัยมีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้"

จากข้อความข้างต้นนี้ ได้วิวัฒนาการมาเป็นมาตรา 863 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปัจจุบันดังนี้

"อันสัญญาประกันภัยนั้นถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้เสียในเหตุที่เอาประกันภัยไว้ นั้น ไซ้ ท่านว่า ย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างหนึ่งอย่างใด

เหตุที่มีการบัญญัติหลักเรื่องส่วนได้เสียอันอาจเอาประกันภัยได้ไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นั้น มีเหตุผล 2 ประการ⁵¹ คือ

ก. เพื่อป้องกันมิให้ผู้เอาประกันชีวิตไปทำสัญญาประกันชีวิตของบุคคลอื่น โดยตนมิได้มีส่วนได้เสียกับความเป็นหรือความตายของบุคคลที่ตนนำมาเอาประกันนั้น เพราะจะเท่ากับเป็นการเล่นพนันบนชีวิตของคนอื่นซึ่งเป็นการขัดต่อกฎหมาย ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดี

ข. เพื่อป้องกันมิให้มีการฆาตกรรมชีวิตของผู้อื่นที่ตนไม่มีส่วนได้เสีย โดยมุ่งหวังที่จะได้รับเงินประกันชีวิตมาเป็นประโยชน์ของตน เหตุผลข้อนี้อาจมีผู้ไม่เห็นด้วย เพราะฆาตกรรมชีวิตผู้อื่นย่อมเป็นการกระทำความผิดทางอาญา และจะได้รับโทษทางประมวลกฎหมายอาญา แต่ถึงอย่างไรก็ตามผู้ที่หวังประโยชน์จากเงินค่าสินไหมทดแทน ซึ่งอาจมีจำนวนเงินเป็นเรือนแสนเรือนล้าน (สัญญาประกันชีวิตไม่จำกัดจำนวนเงินเอาประกัน) อาจเอาชีวิตคนอื่นไปประกันแล้วระบุตัวตนเป็นผู้รับประโยชน์ อาจจะเสี่ยงการทำโดยคาดคิดว่าจะไม่ปรากฏหลักฐานที่จะเอาผิดได้ หรืออาจใช้กลวิธีอันสลับซับซ้อน ซึ่งยากแก่การจับกุมหรือฟ้องร้องขอให้ศาลลงโทษได้

⁵¹ไชยยศ เหมรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2534), หน้า 77.

หรือกรณีการใช้จ่ายจางวานก็อาจจะเกิดตามมา เรื่องนี้มีตัวอย่างเกิดขึ้นมากมายหลายรายแล้ว ยิ่งกว่านั้นอาจมีผลทำให้ผู้อื่นที่ไม่รู้เรื่องราว ต้องมาร่วมรับเคราะห์กรรมด้วย

(3) การเอาประกันชีวิตตนเอง

บุคคลทุกคนย่อมมีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตของตนเองได้โดยไม่จำกัด (One has unlimited insurable interest in his own life) ซึ่งหมายความว่า ถ้าเป็นการเอาประกันชีวิตตนเอง ผู้เอาประกันย่อมมีสิทธิที่จะกำหนดจำนวนเงินที่ตนต้องการให้ผู้รับประกันชีวิตจ่ายให้แก่ตนหรือผู้รับประโยชน์ได้โดยไม่จำกัดทั้งนี้ตราบเท่าที่ผู้รับประกันชีวิตยินดีที่จะเข้าทำสัญญาด้วย⁵²

กรณีที่เอาประกันชีวิตตนเอง ราคาส่วนได้เสียไม่เป็นสาระสำคัญ ผู้เอาประกันชีวิตจะประกันชีวิตตนเองเป็นจำนวนเงินเท่าใดก็ได้ไม่จำกัด เพราะชีวิตคนนั้นไม่อาจประมาณค่าเป็นราคาเงินได้ หากผู้รับประกันยอมรับและผู้เอาประกันชีวิตสามารถส่งเบี้ยประกันภัยได้ก็สามารถตกลงทำสัญญาประกันชีวิตได้ ดังนั้น ส่วนได้เสียในการประกันชีวิตจึงมิได้มีบัญญัติไว้เช่นเดียวกับการประกันวินาศภัยว่า ต้องสามารถประเมินราคาเป็นเงินได้⁵³

ในกรณีที่ทำสัญญาประกันชีวิตตนเองโดยการใช้เงินอภัยเหตุแห่งการมรณะนั้น ผู้เอาประกันต้องระบุตัวผู้รับประโยชน์ ซึ่งต้องเป็นบุคคลอื่น จะเป็นตัวผู้เอาประกันชีวิตเองไม่ได้ในกรณีเช่นนี้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้มีบทบัญญัติบังคับถึงเรื่องการระบุตัวผู้รับประโยชน์ว่า ต้องมีคุณสมบัติอย่างไรบ้าง ดังนั้น ผู้รับประโยชน์จะเป็นใครก็ได้ จะมีส่วนได้เสียในชีวิตของผู้เอาประกันหรือไม่ก็ได้ หากผู้เอาประกันชีวิตระบุตัวผู้ใดให้เป็นผู้รับประโยชน์ ตามสัญญาประกันชีวิตแล้ว บุคคลนั้นย่อมมีสิทธิได้รับเงินประกันชีวิตเสมอ

ในกรณีที่ ผู้รับประโยชน์ไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อง หรือไม่มีส่วนได้เสียกับผู้เอาประกันชีวิตหรือมีความสัมพันธ์กันบ้างแต่เบาบาง ก็อาจจะเป็นทางให้เกิดการฆาตกรรมเพื่อหวังเงินประกันชีวิตได้เหมือนกัน แต่ในข้อนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 895 (2) ได้วางหลักป้องกันไว้แล้ว กล่าวคือ ถ้าผู้เอาประกันชีวิตถูกผู้รับประโยชน์ฆ่าตายโดยเจตนา ผู้รับประกัน

⁵²จรัล เชมะจากรุ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ยงผลเทรดดิ้ง, 2530), หน้า 40-41.

⁵³ไชยยศ เหมรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2534), หน้า 389.

ชีวิตก็ไม่ต้องจ่ายเงินให้ผู้รับประโยชน์นั้น เพียงแต่ต้องใช้เงินค่าไถ่ถอนกรรมธรรมิให้แก่ ผู้เอาประกันชีวิตหรือให้แก่ทายาทของผู้เอาประกันชีวิตนั้น เท่านั้น⁵⁴

นอกจากนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังได้วางหลักเพื่อป้องกันมิให้ผู้เอาประกันชีวิตของตนเองกระทำอหิวินาตกรรม เพื่อหวังให้ทายาทหรือผู้รับประโยชน์ได้รับเงินประกันชีวิตไปเป็นประโยชน์ไว้ในมาตรา 895 (1) ว่า "ถ้าผู้เอาประกันชีวิตได้กระทำอหิวินาตกรรมด้วยใจสมัครภายในหนึ่งปีนับแต่วันทำสัญญา ผู้รับประกันไม่ต้องจ่ายเงินทดแทนให้" ซึ่งถ้าแม้ผู้เอาประกันชีวิตจะได้เคยมีความคิดไว้ในตอนแรกว่า อยากจะฆ่าตัวตายเพื่อหวังให้ทายาทหรือผู้รับประโยชน์ได้มีความสุขจากเงินประกันชีวิต แต่เมื่อระยะเวลาล่วงไปถึง 1 ปี หรือกว่านั้นก็อาจเปลี่ยนความคิดได้

มีข้อนำพิจารณาเกี่ยวกับเรื่องการเอาประกันชีวิตตนเองอีกเรื่องหนึ่งคือ ผู้เอาประกันชีวิตบางรายอาจเข้าทำสัญญาประกันชีวิตกับผู้รับประกันภัยเอง โดยมีบุคคลที่สามเป็นผู้ติดต่อและจัดการให้ รวมทั้งการจ่ายเงินค่าเบี้ยประกันภัยในนามของผู้เอาประกันชีวิตเองด้วย ในกรณีเช่นนี้หากข้อเท็จจริงได้ความว่าบุคคลที่สามนั้น เพียงแต่ช่วยเหลือจัดการและจ่ายเงินเบี้ยประกันให้ โดยตนมิได้เป็นผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิตนั้นแล้ว ก็ยังคงถือว่า ผู้เอาประกันชีวิตนั้นได้ทำสัญญาเอาประกันชีวิตตนเอง⁵⁵ หากข้อเท็จจริงได้ความว่า บุคคลที่สามเข้ามาช่วยเหลือจัดการให้มีการทำสัญญาประกันชีวิต และออกเงินค่าเบี้ยประกันให้ เพื่อที่จะเป็นผู้รับประโยชน์หรืออาจจะได้เป็นผู้รับประโยชน์เท่านั้น สัญญาประกันชีวิตนี้ย่อมไม่ผูกพัน เพราะถือได้ว่าเป็นการกระทำผิดเพียงแต่อาศัยชื่อและลายมือของผู้ถูกเอาประกัน ประหนึ่งว่าเขาได้เอาประกันชีวิตเขาเอง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการหลีกเลี่ยงข้อกำหนดกฎหมายในเรื่อง ผู้เอาประกันต้องมีส่วนได้เสีย ตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 กรณีเช่นนี้จึงไม่ถือว่าเป็นสัญญาประกันชีวิตของตนเอง⁵⁶

⁵⁴ จัรัส เหมะจารุ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ยงผลเทรดดิ้ง, 2530), หน้า 42.

⁵⁵ จัรัส เหมะจารุ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ยงผลเทรดดิ้ง, 2530), หน้า 43.

⁵⁶ ไชยยศ เหมรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2534), หน้า 80-81.

ตามกฎหมายของอังกฤษ การที่ผู้เอาประกันภัยให้บุคคลอื่นยืมชื่อตนไปจัดการทำสัญญาประกันชีวิต โดยบุคคลนั้นเป็นผู้จ่ายเงินค่าเบี้ยประกันภัยและเป็นผู้รับประโยชน์ ตามกรมธรรม์ประกันภัย โดยที่ตนมิได้มีส่วนได้เสียในชีวิตของผู้ที่ยืมชื่อนั้น เป็นการกระทำขัดฉลเพื่อหลีกเลี่ยง The Life Assurance Act. 1774 มาตรา 2⁵⁷ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "2. เป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมายที่จะกระทำกรมธรรม์ประกันชีวิตใดๆ โดยบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลายๆ บุคคลหรือในเหตุการณ์ใดๆ หรือหลายๆ เหตุการณ์ โดยปราศจากการระบุชื่อบุคคลผู้มีส่วนได้เสียลงไว้ในกรมธรรม์ประกันชีวิต เช่นนั้นหรือเพื่อการให้ประโยชน์ หรือผลประโยชน์ของเขาลงในกรมธรรม์ประกันชีวิต"⁵⁸ สัญญาประกันชีวิตประเภทนี้จึงเป็นโมฆะ ซึ่งศาลในสหรัฐอเมริกาโดยทั่วไปก็เห็นว่าสัญญาประกันชีวิตที่มีลักษณะดังกล่าวเป็นโมฆะ เช่นเดียวกัน⁵⁹

จะเห็นได้ว่าตามกฎหมายของอังกฤษและอเมริกาถือว่า กรณีดังกล่าวเป็นเรื่องการเอาประกันชีวิตของบุคคลอื่น ซึ่งผู้เอาประกันชีวิตจะต้องมีส่วนได้เสียในชีวิตของผู้ถูกเอาประกันชีวิต หากเป็นลักษณะการยืมชื่อดังกล่าวแล้วจะถือว่าไม่มีส่วนได้เสียในการเอาประกันชีวิต ซึ่งต้องส่งผลให้สัญญาประกันชีวิตฉบับนี้เป็นโมฆะไป

(4) การเอาประกันชีวิตผู้อื่น

การทำประกันชีวิตโดยการเอาประกันชีวิตบุคคลอื่นนั้นสามารถทำได้ตามกฎหมาย แต่ผู้ที่จะเอาประกันชีวิตคนอื่นได้นั้นต้องมีความสัมพันธ์กับบุคคลผู้ที่จะเอาประกันชีวิตถึงขนาดที่เรียกได้ว่า มีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลนั้นจึงจะถือได้ว่าผู้เอาประกันมีส่วนได้เสีย

⁵⁷Raoul Colinvaux, The Law of Insurance, (London : Sweet & Maxwell, 1984), p. 339.

⁵⁸The Life Assurance Act. 1774 Section 2. "2. No policies on lives without inserting the name of persons interested, etc. - And... it shall not be lawful to make any policy or policies on the life or lives of any person or persons, or other event or events, without inserting in such policy or policy or policies the person or persons name or names interested therein, or for whose use, benefit, or on whose account such policy is so made or underwrote"

⁵⁹Johm F. Dobbyn, Insurance Law in a Nutshell, (St. Paul, Minn, United States : West Publishing Co., 1981), p.57.

ในเหตุที่ประกันภัยไว้ตามกฎหมาย⁶⁰ นักนิติศาสตร์อเมริกาท่านหนึ่งได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนได้เสียกรณีเช่นนี้ไว้ว่า “เมื่อบุคคลที่จะเอาประกันมีความคาดหมายอันสมควรที่จะได้รับประโยชน์ทางการเงิน (financial benefit) จากการมีชีวิตอยู่ของบุคคลที่ตนจะเอาประกันหรือจะต้องเสียประโยชน์ทางการเงิน (financial loss) จากการสิ้นชีวิตของบุคคลนั้น” ทั้งนี้โดยมุ่งถึงส่วนได้เสียทางการเงินเป็นข้อสำคัญในการพิจารณา นอกจากนี้ได้มีนักนิติศาสตร์ชาวอเมริกาอีกท่านหนึ่งได้อธิบายไว้ว่า “ส่วนได้เสียที่อาจเอาประกันได้ในกรณีเช่นนี้จะเกิดขึ้นมิขึ้นก็ต่อเมื่อมีผู้ที่เอาประกันและบุคคลที่ตนจะเอาประกันมีความสัมพันธ์ต่อกันไม่ว่าจะโดยสายโลหิต โดยการสมรส หรือโดยการติดต่อกันทางธุรกิจ จนถึงขั้นที่ว่าผู้ที่เอาประกันอาจคาดหมายได้โดยสมควรว่า จะได้รับประโยชน์จากการมีชีวิตอยู่ของบุคคลที่ตนจะเอาประกันหรืออาจจะต้องเดือดร้อนหรือมีความรับผิดชอบอย่างหากบุคคลผู้นั้นถึงแก่ความตาย”⁶¹ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ บุคคลอาจจะเอาประกันชีวิตของบุคคลอื่นได้ก็ต่อเมื่อมีความสัมพันธ์กับบุคคลนั้นมากถึงขั้นที่ว่าหากมีชีวิตอยู่นั้นจะมีประโยชน์แก่ตน หากบุคคลนั้นถึงแก่ความตาย ตนจะได้รับความสูญเสียหรือได้รับความเดือดร้อนจากการตายของบุคคลนั้น กรณีบุคคลใดที่จะถือว่ามีส่วนได้เสียสามารถแยกพิจารณาได้ดังนี้

(4.1) คู่สมรส หลักทั่วไปของศาลยอมรับว่า สามีภรรยาย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของกันและกันโดยไม่มีข้อจำกัด⁶² หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1461 แล้วจะเห็นว่า สามีภรรยาต้องอยู่กินด้วยกัน และต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง การมีชีวิตอยู่หรือความตายของคู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่ง ย่อมจะมีผลกระทบต่อคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ ทั้งในด้านความสัมพันธ์ทางร่างกายและจิตใจ คู่สมรสที่มีชีวิตอยู่ต้องขาดคู่อยู่ร่วม อีกทั้งด้านการเงิน ต้องได้รับความกระทบกระเทือนอย่างแน่นอน ยิ่งหากสามีถึงแก่ความตายภรรยาต้องได้รับความลำบากในการหาเลี้ยงชีพเอง จึงเป็นที่ยอมรับกันว่าสามีภรรยาที่กันนั้นมีส่วนได้เสียในชีวิตของกัน

⁶⁰ ไชยยศ เหมะรัชตะ ย่อหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกันภัย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2536) , พิมพ์ครั้งที่ 4 หน้า 25.

⁶¹ จำรัส เหมะจารุ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด บงผลเทรดดิ้ง, 2530), หน้า 44-45.

⁶² John F. Dobbyn, Insurance Law in a Nutshell, p.58.

และกันอย่างแน่นอน ถึงขนาดที่จะเอาประกันชีวิตของอีกฝ่ายหนึ่งได้โดยสมบูรณ์โดยไม่จำกัดจำนวนเงินที่จะเอาประกัน⁶³

ตามกฎหมายอังกฤษถือว่าสามีและภรรยาย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของกันและกัน สิทธิและหน้าที่ที่มีต่อกันจะเกิดขึ้นโดยการแต่งงาน และผูกมัดให้แต่ละฝ่ายมีส่วนได้เสียกันโดยที่ไม่คำนึงความสัมพันธ์กันทางการเงิน หลักฐานใดๆ ที่แสดงถึงสามีภรรยาจะได้รับประโยชน์จากการตายของอีกฝ่ายหนึ่ง และส่วนได้เสียของคู่สมรสนั้นมีไม่จำกัดจำนวน ซึ่งส่วนได้เสียนี้ถูกกำหนดไว้โดยกฎหมาย⁶⁴

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาในการทำประกันชีวิตของไทยนั้น มีข้อที่ต้องพิจารณาอยู่ 2 ประการคือ

ก. เมื่อทำสัญญาประกันชีวิตคู่สมรสกันแล้วภายหลังจากหย่าขาดกัน ย่อมถือว่าไม่มีผลกระทบกระเทือนถึงสัญญาประกันชีวิตแต่อย่างใด เพราะตามหลักทั่วไปในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 ถือเอาส่วนได้เสียขณะเข้าทำสัญญาประกันชีวิตเป็นสำคัญ

ข. ในกรณีที่ชายหญิงอยู่ด้วยกันโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายจะถือว่ามีส่วนได้เสียกันหรือไม่ ซึ่งเรื่องนี้ได้มีความเห็นกันหลายฝ่าย แต่เมื่อพิจารณาตามประเพณีธรรมเนียมของไทยแล้วปรากฏว่าชายจำนวนมากมีภรรยามากกว่าหนึ่งคน และหญิงเหล่านั้นแม้จะไม่ใช่ภรรยาที่ชอบตามกฎหมายแต่เมื่อพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นว่ามีความสัมพันธ์กับชายผู้เป็นสามีเป็นอันมากในชีวิตประจำวัน หากสามีตายแล้วต้องได้รับความเดือดร้อนอย่างแน่นอน ซึ่งท่านศาสตราจารย์ไชยยศ เหมะรัชตะ มีความเห็นว่าน่าที่จะพออนุโลมให้เป็นผู้มีส่วนได้เสียในชีวิตของสามีได้⁶⁵

(4.2) บุพการี และผู้สืบสันดาน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1563 บัญญัติไว้ว่า "บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา" และในมาตรา 1564 บัญญัติไว้ว่า "บิดา มารดา จำต้องอุปการะเลี้ยงดู และให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์"

⁶³ จำรัส เหมะจากรุ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ยงผลเทรดดิ้ง, 2530), หน้า 45.

⁶⁴ Raoul Colinvaux, The Law of Insurance, p.340.

⁶⁵ ไชยยศ เหมะรัชตะ ย่อนหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ประกันภัย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2536) , พิมพ์ครั้งที่ 4 หน้า 25-26.

และในวรรคสองบัญญัติไว้ว่า “บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้ว แต่เฉพาะผู้ทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองมิได้” นอกจากหน้าที่ตามกฎหมายที่บิดามารดากับบุตรมีหน้าที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูซึ่งกันและกันดังกล่าวแล้ว ในความเป็นจริงและตามประเพณีของประเทศไทยเรานั้นความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรยังมีความแน่นแฟ้นยิ่งกว่าประเทศอื่น จึงถือได้ว่า “บิดามารดากับบุตรต่างมีส่วนได้เสียในชีวิตของกันและกันอันอาจที่จะเอาประกันชีวิตของอีกฝ่ายหนึ่งได้โดยไม่จำกัดจำนวน เช่นเดียวกับในกรณีลามิกรียา⁶⁶

ประเทศอังกฤษ สหรัฐอเมริกา ได้วางหลักเรื่องบิดามารดากับบุตรนี้ถือว่าบิดามารดามีสิทธิเอาประกันชีวิตบุตรผู้เยาว์ได้ แต่ถ้าบุตรบรรลุนิติภาวะแล้วจะเอาประกันได้ต่อเมื่อบิดามารดาายังต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรนั้นอยู่ สำหรับบุตรผู้เยาว์นั้นมีสิทธิเอาประกันชีวิตบิดามารดาได้ แต่บุตรที่บรรลุนิติภาวะแล้วจะมีสิทธิเอาประกันชีวิตบิดามารดาได้ก็ต่อเมื่อบุตรนั้นได้อุปการะเลี้ยงดูบิดามารดาหากบุตรไม่ได้อยู่กับบิดามารดาแล้วก็ไม่ถือว่าได้รับประโยชน์อันใดจึงไม่มีสิทธิเอาประกันได้ เพราะกฎหมายต่างประเทศจะมุ่งในเรื่องประโยชน์ส่วนได้เสียยิ่งไปกว่าความสัมพันธ์ทางสายโลหิต⁶⁷

(4.3) **ญาติ ความสัมพันธ์ในฐานะญาตินั้นจะถือว่ามีส่วนได้เสียในอันที่จะเอาประกันชีวิตได้เพียงใดหรือไม่** นั้น ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยไม่ได้บัญญัติรายละเอียดในเรื่องนี้ไว้ให้ชัดเจน คงมีแต่ตัวอย่างคำพิพากษาฎีกาอยู่เพียงฉบับเดียวที่พอจะถือเป็นบรรทัดฐาน คือคำพิพากษาฎีกาที่ 1366/2509 ซึ่งข้อเท็จจริงได้ความว่า “โจทก์จัดให้นายโอง ประกันชีวิต โดยโจทก์เป็นผู้เสียเบี้ยประกันและเป็นผู้รับประโยชน์ ศาลจึงถือว่าโจทก์เป็นผู้เอาประกัน และเมื่อได้ความว่าโจทก์ไม่มีความสัมพันธ์กับนายโองในทางญาติแต่อย่างใด ต้องถือว่าโจทก์ก็ไม่มีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกันภัยไว้ นั้นสัญญาประกันภัยยอมไม่ผูกพันคู่สัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 863 ถ้าพิจารณาตามคำพิพากษานี้แต่เฉินๆ อาจทำให้เข้าใจไปได้ว่า หากผู้เอาประกันมีความสัมพันธ์ในทางญาติกับผู้ที่จะเอาประกันชีวิตแล้ว สัญญาประกันชีวิตยอมใช้ได้ คำพิพากษาฎีกาฉบับนี้วินิจฉัยในประเด็นที่ว่า เมื่อผู้เอาประกันชีวิตไม่มีความสัมพันธ์อันที่ญาติกับผู้ถูกเอาประกันชีวิตแล้ว ก็ถือว่าผู้เอาประกันชีวิตไม่มีส่วนได้เสียใน

⁶⁶ จำรัส เหมะจากรุ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ยงผลเทรดดิ้ง, 2530), หน้า 51.

⁶⁷ ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2534), หน้า 82.

ชีวิตผู้ถูกเอาประกัน สัญญาประกันชีวิตฉบับนี้ก็ไม่ผูกพันผู้รับประกัน แต่ศาลฎีกายังไม่ได้วินิจฉัยถึงประเด็นที่ว่าถ้าเป็นญาติกันแล้วจะต้องเป็นญาติในระดับไหนจึงจะถือว่ามีส่วนได้เสียอันอาจที่จะเอาประกันชีวิตได้⁶⁸

ท่านอาจารย์จรัส เหมะจาร์ มีความเห็นว่าสำหรับ ญาติอื่นๆ นั้น น่าที่จำกัดอยู่เฉพาะญาติซึ่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กำหนดให้มีสิทธิได้รับมรดกได้ในฐานะทายาทโดยธรรมตาม มาตรา 1629 คือ พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน ปู่ ย่า ตา ยาย และลุง ป้า น้า อา ซึ่งญาติในลำดับต่างๆ เหล่านี้ตามหลักของสังคมไทยถือว่าเป็นญาติใกล้ชิดอยู่มาก ข้อหวั่นเกรงในเรื่องที่ว่า ถ้ายอมให้ญาติเหล่านี้เอาประกันชีวิตของกันได้อาจจะทำให้เกิดมาตกรรมโดยหวังประโยชน์จากการประกันชีวิตเกิดขึ้นมาก แต่สำหรับจำนวนเงินที่จะเอาประกันชีวิตของญาติในประเภทนี้จะต้องอยู่ในวงจำกัดพอสมควร มิใช่เอาประกันชีวิตได้โดยไม่จำกัดจำนวนเหมือนอย่างกรณี บิดา มารดากับบุตร ส่วนญาติอื่นนอกจากนี้ไม่ควรถือว่า มีส่วนได้เสียเพียงพอที่จะเอาประกันชีวิตได้ เว้นแต่ จะพิสูจน์ให้เห็นได้ถึงความสัมพันธ์อันพิเศษระหว่างกัน เช่น เป็นคนที่อยู่ในความอุปการะของกันและกัน⁶⁹ เป็นต้น

(4.4) ผู้มีความสัมพันธ์กันในทางธุรกิจ ในสังคมปัจจุบันมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันมากกว่าในสมัยก่อนมากจนในบางครั้งความตายของบุคคลหนึ่งซึ่งไม่ใช่ญาติอาจนำผลร้ายหรือความสูญเสียมาสู่บุคคลอีกคนหนึ่ง หรือหลายๆ คนก็ได้ เช่น ถ้าลูกหนึ่งตายลงอาจทำให้เจ้านี้ต้องสูญเสียหนี้สินรายนั้น หรือถ้าผู้เป็นหุ้นส่วนตายลงอาจทำให้หุ้นส่วนต้องเลิกกันอันจะยังความสูญเสียให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนคนอื่นๆ ได้ การสูญเสียประโยชน์หรือสิ่งที่ดีควรจะได้อันเป็นผลเนื่องจากความตายของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกันในทางธุรกิจนี้ เป็นที่มาแห่งการยอมรับกันในประเทศต่างๆ ส่วนมากว่า เป็นส่วนได้เสียที่อาจเอาประกันชีวิตบุคคลอื่นได้อีกประเภทหนึ่งนอกเหนือไปจากความสัมพันธ์อันที่คู่สมรสและญาติญาติที่ได้กล่าวมาแล้ว⁷⁰

⁶⁸ ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2534), หน้า 85-86.

⁶⁹ สัมฤทธิ์ รัตนดารา, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : วชิรวิทย์การพิมพ์, 2519), หน้า 73.

⁷⁰ จรัส เหมะจาร์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ยงผลเทรดดิ้ง, 2530), หน้า 52.

อย่างไรก็ดี หลักสำคัญของเรื่องนี้อยู่ที่ว่าการที่จะอ้างว่าผู้ใดมีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลอื่นนั้นต้องแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มีอยู่ต่อกัน ตลอดจนความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นในกรณีที่อีกฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตายไม่ใช่เป็นเพียงกล่าวอ้างลอยๆ เท่านั้น⁷¹

กรณีส่วนได้เสียในด้านความสัมพันธ์ทางธุรกิจสามารถแยกพิจารณา ดังนี้

ก. เจ้าหนี้กับลูกหนี้ ถือว่าเจ้าหนี้มีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกหนี้ เนื่องจากความตายของลูกหนี้จะเป็นผลให้เจ้าหนี้ต้องสูญเสียสิทธิเรียกร้องต่อลูกหนี้และความสูญเสียนี้ก็เพียงพอที่จะสนับสนุนให้เจ้าหนี้เอาประกันชีวิตลูกหนี้ได้ แม้ว่าลูกหนี้จะมีทรัพย์สินเพียงพอที่จะชำระหนี้ และมีความหวังอย่างเต็มที่ว่าในที่สุดแล้วเจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้จนเต็มจำนวนก็ตามไม่มีกฎหมายใดให้คำจำกัดความถึงจำนวนของส่วนได้เสียที่เจ้าหนี้อาจมีในชีวิตของลูกหนี้ แต่เป็นที่ยอมรับโดยชัดแจ้งว่า เจ้าหนี้มีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกหนี้อย่างน้อยสุดตามจำนวนหนี้สิน และส่วนได้เสียต้องมีในเวลาที่ทำสัญญาประกันภัย⁷² ดังนั้น เจ้าหนี้ย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกหนี้เมื่อลูกหนี้ถึงแก่กรรมเจ้าหนี้ก็หมดโอกาสที่จะติดตามทวงหนี้จากลูกหนี้ โดยเฉพาะในกรณีที่ทรัพย์สินมรดกของลูกหนี้ไม่มีหรือมีไม่เพียงพอที่จะชำระหนี้ เช่น การขายของผ่อนส่ง การเช่าซื้อรถยนต์ ผู้ชายหรือผู้ให้กู้ย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกหนี้ที่อาจจะเอาประกันชีวิตของลูกหนี้ได้ เจ้าหนี้มีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกหนี้ ในกรณีที่หนี้สินไม่มีหลักทรัพย์เป็นประกัน แต่ถ้ามีหลักทรัพย์เป็นหลักประกันย่อมไม่ถือว่า มีส่วนได้เสียในการที่ลูกหนี้ จะมีชีวิตอยู่หรือตาย เพราะมีทรัพย์สินของลูกหนี้อยู่แล้ว

สำหรับส่วนได้เสียในชีวิตของเจ้าหนี้ นั้น ตามกฎหมายอังกฤษไม่ถือว่าลูกหนี้มีส่วนได้เสียในชีวิตของเจ้าหนี้ แม้ว่าในบางกรณีเจ้าหนี้อาจผ่อนผันการชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้ ซึ่งระยะเวลาในการผ่อนผันนี้อาจถือว่าเป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ได้ และหากเจ้าหนี้ต้องเสียชีวิตในระหว่างระยะเวลาที่ผ่อนผันนี้ ซึ่งต่อมาทายาทหรือผู้ที่มีสิทธิรวบรวมทรัพย์สินของเจ้าหนี้ได้เข้ามาจัดการเรื่องนี้รายนี้ต่อโดยไม่ยอมผ่อนผันระยะเวลาการชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้อีก อันจะทำให้ลูก

⁷¹ ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2534), หน้า 394.

⁷² Michael Parkington, MacGillivray & Parkington on Insurance Law [London: Sweet & Maxwell, 1981], p.36.

หนี้ต้องเสียประโยชน์ไปก็ตาม กฎหมายอังกฤษก็ถือว่าลูกหนี้ไม่มีส่วนได้เสียในชีวิตของเจ้าหนี้แต่อย่างใด⁷³

ข. นายจ้างกับลูกจ้าง ตามกฎหมายของไทย มิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะในเรื่องส่วนได้เสียระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง แต่ในศาลฎีกายอมรับว่า นายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างดังปรากฏ ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 (ประชุมใหญ่) วินิจฉัยว่า โจทก์จ้างคนขับรถบรรทุกน้ำมัน โจทก์ต้องรับผิดชอบต่อการทำละเมิดในการทางที่จ้างของลูกจ้างและต้องจ่ายเงินแก่ทายาทผู้อยู่ใต้อุปการะของลูกจ้างในกรณีที่ลูกจ้างถึงแก่ความตายเพราะอุบัติเหตุตามประกาศกระทรวงมหาดไทยซึ่งออกโดยอาศัยประกาศคณะปฏิวัติ นอกจากนั้นรถของโจทก์มีราคาไม่น้อย โจทก์ต้องใช้คนขับที่มีความชำนาญและไว้ใจได้ โจทก์จึงมีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันชีวิตของลูกจ้างได้

จากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าว ได้มีนักนิติศาสตร์หลายท่านให้ความเห็นแตกต่างไปจากแนวคำพิพากษาดังกล่าว เช่น ท่านสุพรรณิ หมั่นทำการ ให้ความเห็นไว้ 4 ประการดังนี้

ประการที่หนึ่ง แม้บทบัญญัติ มาตรา 863 แห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อาจทำให้เกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนในการพิจารณาปัญหาเกี่ยวกับส่วนได้เสียในการทำสัญญาประกันชีวิต เพราะมิได้มีข้อความไว้ชัดเจนเหมือนพระราชบัญญัติประกันภัยของประเทศอังกฤษ หรือ สหรัฐอเมริกา แต่ควรตีความเพื่อความถูกต้องเหมาะสมตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย การที่ศาลฎีกาถือว่านายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างผู้ทำหน้าที่เป็นคนขับรถยนต์เป็นการก้าวไปไกลกว่าหลักกฎหมายของต่างประเทศเป็นอันมากเพราะในต่างประเทศถือหลักว่าเฉพาะลูกจ้างที่ทำหน้าที่สำคัญๆ ซึ่งถ้าขาดลูกจ้างนั้นจะทำให้กิจการของนายจ้างต้องกระทบกระเทือน นายจ้างจึงเอาประกันชีวิตลูกจ้างได้มิใช่ลูกจ้างประเภทธรรมดาสามัญ (Ordinary employee) ซึ่งแม้ถึงแก่ความตายก็ไม่ทำให้กิจการของนายจ้างกระทบกระเทือนแต่อย่างใด

ประการที่สอง เกี่ยวกับปัญหาการตีความข้อตกลงในการประกันภัยรายนี้ว่า น่าจะเป็นการตีความเอาประกันในความผิดในการที่โจทก์อาจต้องจ่ายเงินค่าทดแทนให้แก่ครอบครัวที่อยู่ใต้อุปการะของโจทก์ซึ่งถึงแก่ความตายโดยอุบัติเหตุในระหว่างปฏิบัติหน้าที่การงานซึ่งการประกันภัยประเภทนี้ เรียกกันว่า การเอาประกันภัยความรับผิดชอบของนายจ้างในการจ่ายค่าทดแทนของลูกจ้างคนงาน (Employers Liability Insurance) ซึ่งจัดเป็นการประกันวินาศภัยค้าจุน เพราะ

⁷³ Ibid, p.85.

น่าจะถือเป็นความมุ่งหมายของใจทกในการเอาประกันภัยเกี่ยวกับลูกจ้างในกรณีเช่นนี้ โดยถือเอาความรับผิดชอบตามกฎหมายในการที่ต้องจ่ายเงินค่าทดแทนให้แก่ ลูกจ้างคนงานซึ่งต้องตกเป็นคนพิการหรือมรณะลงในระหว่างปฏิบัติหน้าที่การงานเป็นเงื่อนไขของสัญญา ยิ่งกว่าจะถือเอาความมรณะของลูกจ้างคนงานแต่ประการเดียว เป็นเงื่อนไขในการจ่ายเงินประกันภัยให้แก่ใจทกผู้รับประโยชน์

ประการที่สาม ข้ออ้างของศาลฎีกาว่านายจ้างมีความรับผิดชอบตามกฎหมายนั้น แม้จะเป็นจริงก็ไม่น่าจะทำให้เกิดส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างพอที่จะนำไปประกันชีวิตเพื่อประโยชน์ของนายจ้างเอง แต่หากเป็นเรื่องที่นายจ้างควรทำสัญญาประกันวินาศภัยที่เรียกว่า "ประกันภัยค้ำจุน" จึงจะถูกเรียกว่า หลักวินิจัยของศาลในคดีนี้ จะทำให้นายจ้างพากันนำลูกจ้างไปประกันชีวิตแล้วระบุให้นายจ้างเป็นผู้รับประโยชน์มากขึ้น เป็นการเปิดโอกาสให้นายจ้างหากำไรจากชีวิตหรือความตายของลูกจ้างเพื่อประโยชน์ของใจทกซึ่งเป็นนายจ้างหากตีความข้อตกลงเป็นสัญญาประกันภัยค้ำจุนนี้แล้ว ผู้รับประกันภัยก็จะจ่ายเงินให้แก่ผู้เอาประกันภัยตามจำนวนที่ผู้เอาประกันภัยต้องรับผิดชอบจ่ายเงินตามกฎหมายให้แก่ทายาทของลูกจ้างผู้ตาย ซึ่งน่าจะเป็นการวินิจัยที่ชอบด้วยเจตนาของคู่กรณีในเวลาที่เขาทำสัญญา ประเทศอังกฤษมีกฎหมายเกี่ยวกับการประกันภัยประเภทนี้ไว้โดยเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคนงานลูกจ้าง

ประการที่สี่ หลักอันสำคัญของสัญญาประกันภัยซึ่งให้ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่เขาประกันภัยนั้น ก็เพื่อป้องกันมิให้เป็นลาภลอย (Windfall) ตกให้แก่บุคคลผู้เอาประกัน ฉะนั้น บทบัญญัติ มาตรา 863 นี้ ควรต้องตีความว่าผู้เอาประกันภัยเอาประกันภัยในจำนวนเงินที่เกินกว่ามูลค่าแห่งส่วนได้เสียมิได้ จึงจะต้องด้วยเจตนารมณ์ของกฎหมาย การที่ศาลฎีกาถือเอาเมื่อได้ระบุจำนวนเงินไว้ในสัญญาประกันชีวิตเท่าใดผู้รับประกันชีวิตจะต้องจ่ายตามจำนวนนั้น โดยไม่ต้องคำนึงถึงความเสียหายอันแท้จริงของนายจ้างจะยิ่งเป็นการเปิดโอกาสให้นายจ้างหากำไรจากชีวิตหรือความตายของลูกจ้างได้มากขึ้น คือแทนที่จะกำหนดจำนวนเงินเอาประกันไว้เป็นจำนวนพอสมควรกับส่วนได้เสียที่อาจจะมีนายจ้างก็อาจจะกำหนดจำนวนเงินไว้สูงๆ ซึ่งเป็นข้อที่น่าเป็นห่วงอยู่มากสำหรับสวัสดิภาพของลูกจ้างในกรณีเช่นนี้ ซึ่งถ้าศาลฎีกาจะถือหลักว่านายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างและสามารถเอาชีวิตของลูกจ้างไปทำสัญญาประกันชีวิตโดยให้นายจ้างเป็นผู้รับประโยชน์ได้ก็ควรจะต้องพิจารณาถึงเรื่องจำนวนเงินด้วยว่า น่าจะไม่เปิดโอกาสให้นายจ้างระบุจำนวนเงินความเสียหายที่นายจ้างอาจจะได้รับจากการตายของลูกจ้าง หากกำหนดไว้สูงเกินไปอาจจะเป็นโมฆะ เฉพาะส่วนที่เกินกว่าความเสียหายซึ่งก็อาจเป็นธรรมดาที่สังคมยิ่งกว่าที่จะวางหลักการตายตัว ดังที่วินิจัยในคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้

ศาสตราจารย์จาร์ส เชมะจารุ ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 ไว้ว่า⁷⁴

การที่ศาลฎีกาถือว่านายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างผู้ทำหน้าที่ขับรถยนต์ เป็นการก้าวไปไกลกว่าหลักกฎหมายของต่างประเทศเป็นอันมาก เพราะในต่างประเทศถือหลักว่า เฉพาะแต่ลูกจ้างที่ทำหน้าที่สำคัญๆ ของนายจ้างซึ่งถ้าขาดลูกจ้างนั้น จะทำให้กิจการของนายจ้างต้องกระทบกระเทือนนายจ้างจึงจะเอาประกันชีวิตลูกจ้างนั้นได้ มิใช่ลูกจ้างประเภทคนขับรถยนต์ ซึ่งแม้จะถึงแก่ความตาย ก็ไม่ทำให้กิจการของนายจ้างต้องกระทบกระเทือนแต่อย่างใด ข้ออ้างของศาลฎีกาที่ว่านายจ้างมีความรับผิดชอบตามกฎหมายนั้น แม้จะเป็นความจริงอยู่บ้างแต่ก็ไม่น่าจะทำให้ให้นายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้าง จนถึงขั้นที่จะนำไปประกันชีวิตเพื่อประโยชน์ของนายจ้างเอง แต่หากเป็นเรื่องที่นายจ้างควรทำสัญญาประกันวินาศภัยที่เรียกว่า "ประกันภัยค้าจุน" เพื่อให้ ผู้รับประกันภัยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนสำหรับความรับผิดชอบตามกฎหมายของนายจ้างจึงจะถูกเรื่องกว่าหลักวินิจฉัยของศาลฎีกาในคดีนี้จะทำให้นายจ้างพากันนำลูกจ้างไปประกันชีวิตแล้วระบุให้นายจ้างเป็นผู้รับประโยชน์มากขึ้น ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้นายจ้างหากำไรจากชีวิตหรือความตายของลูกจ้างได้โดยไม่ยาก ยิ่งไปกว่านั้นการที่ศาลฎีกาถือว่าเมื่อได้ระบุจำนวนเงินไว้ในสัญญาประกันชีวิตเท่าใด ผู้รับประกันชีวิตจะต้องจ่ายตามจำนวนนั้น โดยไม่คำนึงถึงความเสียหายอันแท้จริงของ นายจ้างจะยิ่งเป็นการเปิดโอกาสให้นายจ้างหากำไรจากชีวิตหรือความตายของลูกจ้างได้มากขึ้น คือแทนที่จะกำหนดจำนวนเงินเอาประกันไว้เป็นจำนวนพอสมควรกับส่วนได้เสียที่อาจจะมียนายจ้างก็อาจกำหนดจำนวนเงินไว้สูงๆ เป็นแสน เป็นล้าน ซึ่งเป็นข้อที่น่าเป็นห่วงอยู่มากสำหรับ สวัสดิภาพของลูกจ้าง ในกรณีเช่นนี้ถ้าศาลฎีกาจะถือหลักว่า นายจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้าง และสามารถเอาชีวิตของลูกจ้างไปทำสัญญาประกันชีวิตโดยให้นายจ้างเป็นผู้รับประโยชน์ได้ ก็ไม่ควรเปิดโอกาสให้นายจ้างระบุจำนวนเงินเอาประกันได้ตามใจชอบ แต่ควรถือหลักว่าจะกำหนดจำนวนเงินเอาประกันได้เพียงเท่าจำนวนความเสียหายที่นายจ้างอาจจะได้รับจากการตายของลูกจ้าง หากกำหนดไว้สูงเกินไปถือว่าเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และเป็นโมฆะเฉพาะส่วนที่เกินกว่าความเสียหายซึ่งจะเป็นกรรมแก่สังคัมยิ่งกว่าที่จะวางหลักการตายตัวดังที่วินิจฉัยในคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้

⁷⁴ ไชยยศ เหมรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2534), หน้า 395-396.

อย่างไรก็ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 64/2516 ได้วางหลักเกณฑ์ไว้เป็นสอง ประการ⁷⁵ ดังนี้คือ ประการที่หนึ่ง นายจ้างย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างซึ่งทำหน้าที่เป็นคน ขับรถยนต์และนายจ้างอาจจะเอาลูกจ้างไป ทำสัญญาประกันชีวิตได้โดยนายจ้างเป็นผู้รับ ประโยชน์ตามสัญญาประกันชีวิตนั้น ประการที่สอง เมื่อได้กำหนดเงินที่จะพึงต้องใช้ตามสัญญา ประกันชีวิตไว้เท่าใด ผู้รับประกันชีวิตก็ต้องจ่ายไปตามจำนวนนั้นและจะขอจ่ายตามจำนวนความ เสียหายอันแท้จริงของนายจ้างผู้เอาประกันชีวิตของลูกจ้างไม่ได้

สำหรับในกรณีลูกจ้างจะถือว่ามีมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกจ้างหรือไม่นั้น ยังไม่มี คำพิพากษายืนยันในหลักเกณฑ์นี้ แต่เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างแล้ว จะเห็นได้ว่านายจ้างมีหน้าที่หรือมีหน้าที่ที่จะต้องชำระค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างไม่ว่าจะเป็นรายเดือนหรือ ตามผลงานที่ลูกจ้างสามารถทำได้ในแต่ละเดือนก็ตาม หากนายจ้างต้องเสียชีวิตลงย่อมเป็นเหตุ ให้ลูกจ้างไม่อาจได้รับเงินค่าจ้างจากนายจ้างได้ กรณีเช่นนี้ย่อมถือได้ว่าลูกจ้างมีส่วนได้เสียในชีวิต ของนายจ้าง ซึ่งตามกฎหมายของอังกฤษและสหรัฐอเมริกานั้นถือວ່านายจ้างและลูกจ้างมีส่วนได้ เสียในชีวิตของกันและกัน⁷⁶

แต่ถึงอย่างไรก็ตามผู้เขียนมีความคิดเห็นส่วนตัวว่า ลำพังลูกจ้างก็แทบจะมีราย ได้ไม่พอเพียงต่อการดำรงชีพอยู่แล้วคงจะมีจำนวนน้อยรายมากที่คิดจะทำประกันชีวิตให้กับนาย จ้างที่ตนเป็นลูกจ้างอยู่หรือหากทำนายจ้างก็คงจะไม่ให้ความยินยอมเพราะถือว่าเป็นการแข่งตน

จากหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะเห็นว่าการทำสัญญาประกันชีวิตนั้นจะ ต้องมีความสุจริตอย่างยิ่งต่อกัน ต้องมีการเปิดเผยความจริงโดยเฉพาะผู้เอาประกันชีวิตซึ่งเป็นผู้รู้ ความจริงทั้งหมดเกี่ยวกับสุขภาพของตนเองเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับผู้รับประกันชีวิตในการ พิจารณารับประกันชีวิตและเพื่อความเป็นธรรมกับผู้เอาประกันชีวิตรายอื่นๆ ที่เข้ามาร่วมเสี่ยงภัย ด้วยกัน ซึ่งจะเห็นว่าหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นี้เป็นหลักที่ค่อนข้างครอบคลุม และในส่วนผู้ รับประกันชีวิตนั้นยังมีกฎหมายที่ออกมาควบคุมอีกฉบับเพื่อให้เกิดความมั่นคงและให้เกิด ความเป็นเป็นธรรมแก่ผู้เอาประกันชีวิต กฎหมายนั้นก็คือ พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535

⁷⁵ ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติ บรรณการ, 2534), หน้า 395.

⁷⁶ ไชยยศ เหมะรัชตะ, กฎหมายว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติ บรรณการ, 2534), หน้า 394.

3.3 การพัฒนาการของกฎหมายว่าด้วยการประกันชีวิต

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกันชีวิตในประเทศไทยได้มีการพัฒนามาเป็นลำดับ ตามสภาพการที่รัฐให้ความสำคัญกับการที่จะปกป้องคุ้มครอง ความปลอดภัยและความผาสุกของ สาธารณะชนและการที่จะพัฒนากิจการประกันภัยของประเทศให้สอดคล้องกับนโยบายทาง เศรษฐกิจและสังคมของรัฐ ซึ่งมีการพัฒนามาดังนี้

(1) พระราชบัญญัติลักษณะเข้าหุ้นส่วนและบริษัท ร.ศ. 130

พระราชบัญญัติ ฉบับนี้ถือว่าเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ควบคุมธุรกิจประกันภัย ใช้ บังคับตั้งแต่ วันที่ 1 มกราคม ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454) ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า อยู่หัว มีข้อความระบุไว้ในมาตรา 115 ห้ามมิให้บริษัทประกันต่างๆ ตั้งขึ้นโดยมิได้รับพระบรม ราชานุญาต เนื่องจากทรงมีพระราชดำริเห็นว่า ธุรกิจประกันภัยเริ่มเป็นที่แพร่หลายจึงจำเป็นต้อง เป็นกิจการที่ต้องขออนุญาตในการประกอบกิจการแต่ก็ยังมีได้กำหนดเงื่อนไขเพื่อควบคุม การดำเนินการ

(2) พระราชกฤษฎีกาให้ใช้บทบัญญัติประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 พ.ศ. 2467

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 3 ประกาศใช้เมื่อ 1 มกราคม 2467 มี บทบัญญัติในลักษณะ 22 ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัทในมาตรา 1014 กำหนด ห้ามมิให้บริษัทที่ ประกอบกิจการประกันภัยตั้งขึ้นโดยมิได้มีประกาศพระราชทานพระบรมราชานุญาตพิเศษ รวมทั้ง ยังได้ระบุถึงการทำสัญญาประกันภัย โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิหน้าที่และความเกี่ยวพัน ระหว่างบริษัทประกันภัยผู้เอาประกันภัย และผู้รับประโยชน์ด้วย แต่ก็ยังไม่มียกเว้นว่าด้วยการ ควบคุมประการอื่น

(3) พระราชบัญญัติควบคุมกิจการค้าขาย อันกระทบถึงความปลอดภัยหรือผาสุกแห่ง สาธารณะชน พ.ศ. 2471

ประกาศใช้เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2471 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ ปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากมีพระราชดำริว่า การพาณิชย์และอุตสาหกรรมของประเทศได้ วิวัฒนาการถึงขั้นที่จำเป็นต้องกำหนด ควบคุมกิจการค้าทั้งหลายอันกระทบกระเทือนถึงความ

ปลอดภัยหรือผาลูกแห่งสาธารณชนเพื่อคุ้มครองรักษาผลประโยชน์ของพลนิกรให้เป็นที่เรียบร้อยสืบไป ซึ่งรวมถึงกิจการประกันภัยด้วยโดยในมาตรา 7 ได้กำหนด ห้ามมิให้บุคคลใดประกอบกิจการประกันภัย เว้นแต่จะได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะการนั้น ในเวลาที่ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะการห้ามมิให้ประกอบกิจการดังกล่าว เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากรัฐบาลทางเสนาบดีเจ้าหน้าที่และกิจการค้าขายตามความหมายของมาตรา 7 นี้ บรรดาที่มีอยู่ก่อนแล้วในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับก็ต้องขอรับอนุญาตภายในกำหนด 1 ปี และมีบทกำหนดโทษทางอาญาโดยการปรับไว้สำหรับผู้ที่ละเลยไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย รวมทั้งการประกอบธุรกิจประกันภัยนั้นต้องจดทะเบียนและอยู่ในความควบคุมของกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม

(4) ประกาศกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม เรื่องเงื่อนไขการรับใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิตและประกันวินาศภัยลงวันที่ 31 กรกฎาคม 2472

ประกาศฉบับนี้ ได้อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติควบคุมกิจการค้าขายอันกระทบถึงความปลอดภัยของประชาชน โดยได้กำหนดให้บุคคลที่จะเริ่มประกอบกิจการ การประกันภัยหรือบุคคลที่ได้ประกอบกิจการประกันภัยอยู่แล้วต้องขอรับอนุญาตและก่อนที่จะได้รับอนุญาตนั้นผู้ขออนุญาตจำต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขบางอย่างที่กำหนดไว้ด้วย ที่สำคัญได้แก่เรื่องทุนชำระแล้วหลักทรัพย์ประกันที่วางไว้กับนายทะเบียน การรายงานสินทรัพย์และหนี้สินประจำปี เป็นต้น

ในปี 2492 ได้มีการปรับปรุงแก้ไขเงื่อนไขดังกล่าวใหม่ โดยมีการเพิ่มทุนจดทะเบียนและหลักทรัพย์ที่ต้องวางประกันไว้กับนายทะเบียนให้สูงขึ้น มีการแยกการประกันวินาศภัยออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ การประกันไฟ กับการประกันภัยทางทะเลและขนส่ง กำหนดให้บริษัทขึ้นแบบกรมธรรม์และเอกสารประกอบกรมธรรม์ในการขออนุญาต ให้อำนาจแก่กระทรวงพาณิชย์ที่จะตั้งผู้สำรวจเข้าตรวจสอบกิจการ หรือสั่งให้เลิกประกอบเมื่อปรากฏว่ามีการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขหรือฐานะการเงินไม่มั่นคง หรือดำเนินการต่อไปจะเกิดผลเสียหายต่อผู้เอาประกันภัย เป็นต้น ต่อมาในปี 2494 ได้มีการแก้ไขเพิ่มทุนชำระแล้วและหลักทรัพย์ประกันให้สูงขึ้น และเพิ่มการประกันภัยขึ้นอีกประเภทหนึ่งคือการประกันอุบัติเหตุ

(5) พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2510

เนื่องจากเงื่อนไขที่ใช้ในการควบคุมและที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายครั้งหลังจากนั้นยังขาดหลักการที่ให้อำนาจ บริหารแก่เจ้าหน้าที่ในการตรวจสอบกำกับ การดำเนินธุรกิจของ

บริษัทประกันภัยและยังไม่เป็นไปตามหลักสากล รวมทั้งรัฐบาลก็ได้เริ่มมองเห็นว่าธุรกิจประกันชีวิตเป็นธุรกิจระดับชาติและเป็นสถาบันการเงินที่สำคัญที่จะเกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างมากในอนาคต จึงได้มีความพยายามที่จะร่างกฎหมายเกี่ยวกับการประกันชีวิตใหม่ขึ้นมา และได้มีการมอบหมายให้ผู้ว่าราชการนครชาติหรือธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นประธานยกย่อง ซึ่งก็ได้ยกย่องเสร็จเรียบร้อยในปี พ.ศ. 2494 และเสนอเข้าสู่สภา แต่ก็ยังไม่มีการนำขึ้นพิจารณา หลังจากนั้นก็ได้มีความพยายามอีกหลายครั้งรวมทั้งมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปจากร่างเดิมด้วย จนกระทั่งมีวิกฤตการณ์เกิดขึ้นในธุรกิจประกันชีวิต เมื่อบริษัทนครหลวงประกันชีวิตแห่งประเทศไทยถูกสั่งให้ปิดกิจการในปี พ.ศ. 2508 เนื่องจากประสบกับภาวะขาดทุน ทำให้ประชาชนเริ่มไม่มั่นใจในธุรกิจประกันชีวิตซึ่งถือว่าเป็นจุดกระตุกที่สำคัญทำให้รัฐเห็นความจำเป็นที่จะต้องให้มีมาตรการที่รัดกุมและมีกฎหมายควบคุมดูแลธุรกิจประกันภัยโดยเฉพาะ จนในที่สุดก็ได้มีการประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2510 เมื่อวันที่ 15 เมษายน พ.ศ. 2510 ซึ่งนับเป็นพระราชบัญญัติฉบับแรกที่ว่าด้วยการกำกับดูแลธุรกิจประกันภัย โดยเฉพาะตามหลักการสากลที่ใช้กันอยู่ในนานาประเทศ ในปีนั้นมีบริษัทประกันชีวิตและประกันวินาศภัยที่ได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจอยู่แล้วทั้งสิ้น 188 บริษัท เป็นบริษัทในประเทศ 114 บริษัทและบริษัทต่างประเทศ 74 บริษัท ซึ่งโดยผลของกฎหมายข้างต้นนี้ ทำให้บริษัทประกันภัยยุบเลิกกิจการไปประมาณ 100 บริษัท

(6) ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 5 ลงวันที่ 26 มกราคม 2515

ในระหว่างที่พระราชบัญญัติประกันชีวิตใช้บังคับอยู่ ได้มีประกาศของคณะปฏิวัติออกมายกเลิกพระราชบัญญัติควบคุมกิจการค้าขายอันกระทบถึงความปลอดภัยและผาสุกแห่งสาธารณชน พ.ศ. 2471 (รวมทั้งฉบับที่ 2 และที่ 3 ที่มีการแก้ไขด้วย) ประกาศคณะปฏิวัติฉบับนี้ได้ให้กระทรวงเศรษฐกิจ (กระทรวงพาณิชย์) มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการประกันภัย นอกจากนี้ได้ประกาศให้เป็นกิจการที่ต้องขออนุญาตและการประกอบกิจการนี้ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2510

(7) พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535

จากการที่ธุรกิจประกันชีวิตได้พัฒนาขยายตัวอย่างรวดเร็วมีผู้เอาประกันและประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือผูกพันกับธุรกิจประกันภัยจำนวนมาก และเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตามความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทำให้บทบัญญัติของพระราชบัญญัติ

ประกันชีวิต พ.ศ. 2510 ไม่เหมาะสมกับกาลสมัย จำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ให้รัดกุมเพื่อให้มีประสิทธิภาพ ทันต่อเหตุการณ์และเหมาะสมกับสภาพของธุรกิจและเพื่อให้สามารถรองรับอัตราการเจริญเติบโตของธุรกิจและเศรษฐกิจในอนาคตและเพื่อให้เกิดความมั่นคงและเป็นหลักประกันแก่การประกอบธุรกิจประกันภัยมากขึ้นด้วยจึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในส่วนของ การกำกับดูแลและการตรวจสอบฐานะการเงินและการดำเนินการของบริษัทให้มีประสิทธิภาพให้มีความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน แก้ไขกระบวนการในการออกกฎหมายให้มีความรวดเร็วยิ่งขึ้น เช่น จากเดิมที่จะต้องออกเป็นกฎกระทรวงก็แก้ไขเป็นประกาศกระทรวงหรือจากเดิมที่เป็นอำนาจของรัฐมนตรีก็แก้ไขให้เป็นอำนาจของนายทะเบียน เป็นต้น นอกจากนี้ในส่วนของ การปกป้องสิทธิประโยชน์ของผู้เอาประกันภัยในกฎหมายฉบับนี้ก็ได้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติที่ว่า ด้วยการประวิง การจ่ายค่าสินไหมทดแทนของบริษัทซึ่งรัฐมนตรีอาจใช้อำนาจสั่งเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันภัยของบริษัท รวมทั้งให้อำนาจรัฐมนตรีที่จะประกาศกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและระยะเวลาที่จะถือว่าการกระทำหรือการปฏิบัติใดๆ ของบริษัทที่เข้าข่ายเป็นการประวิงการจ่ายค่าสินไหมทดแทนตามข้อห้าม พร้อมทั้งกำหนดบทลงโทษบริษัทที่กระทำความผิดด้วย

พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 เมษายน 2535 เป็นต้นมาและมีผลยกเลิก พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2510 ไปในขณะเดียวกันด้วย

3.4 กฎหมายตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535

นอกจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามที่กล่าวมา กฎหมายที่ใช้ควบคุมการดำเนินธุรกิจประกันชีวิตยังมี พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ควบคุมอีกกฎหมายหนึ่ง เพราะการประกันชีวิตเป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ส่วนได้เสียของประชาชน ทางราชการจึงต้องเข้ามาควบคุมอย่างใกล้ชิด ซึ่งพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 จะเน้นควบคุมผู้ประกอบการหรือที่เรียกว่าบริษัทผู้รับประกันชีวิต เหตุผลเพราะว่าบริษัทประกันชีวิตมีลักษณะคล้ายสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุน และบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ ซึ่งจะนำเงินส่วนหนึ่งไปใช้ในการลงทุนเพื่อความเจริญทางด้านเศรษฐกิจของประเทศชาติต่อไปและบริษัทประกันชีวิตยังต้องมีหน้าที่คุ้มครองและต้องขอใช้เงินตามสัญญาให้แก่ผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้รับประโยชน์หรือผู้สืบสิทธิของเขาเมื่อมีเหตุการณ์ตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญาเกิดขึ้นเช่นเดียวกันกับในทุกๆ ประเทศที่มีธุรกิจเกี่ยวกับประกันชีวิตจะต้องมีกฎหมายประกันชีวิตบัญญัติไว้โดยเฉพาะเพื่อให้เป็นกฎหมายบังคับเพื่อกำกับดูแลผู้เอาประกันชีวิต ผู้รับประกันชีวิต ตลอดจนประชาชนทั่วไป

พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ได้เข้ามาควบคุมเกี่ยวกับการจัดการให้บริษัทประกันชีวิตมีความมั่นคงในฐานะการเงิน เริ่มตั้งแต่การขอรับใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิต จนถึงเมื่อบริษัทต้องเลิกกิจการ ทั้งนี้เพื่อให้มั่นใจว่าตลอดเวลาที่บริษัทประกอบธุรกิจจะต้องมีฐานะการเงินมั่นคง สามารถชดเชยภาระผูกพันและหนี้สินที่มีต่อผู้เอาประกันชีวิต ผู้รับประโยชน์ และเจ้าหน้าที่ต่างๆ กรมการประกันภัยจัดการเรื่องความมั่นคงในฐานะการเงินในเรื่องต่างๆ โดยอาศัยอำนาจของกฎหมายมาตราต่างๆ ดังนี้

(1) การขอรับใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิต

การประกอบธุรกิจประกันชีวิต จะต้องได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ โดยอนุมัติคณะรัฐมนตรีซึ่งในการให้ใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันภัยมีทั้งให้บริษัทที่จดทะเบียนในประเทศไทย และบริษัทต่างประเทศ โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

(1.1) บริษัทที่จดทะเบียนในประเทศไทย หมายถึง บริษัทที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย การจะประกอบธุรกิจประกันชีวิต จะกระทำได้เมื่อได้จัดตั้งขึ้นในรูปบริษัทจำกัดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือบริษัทมหาชนจำกัด ตามกฎหมายว่าด้วยบริษัทมหาชนจำกัด และโดยได้รับใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิตจากรัฐมนตรีโดยการอนุมัติของคณะรัฐมนตรี⁷⁷

(1.2) บริษัทต่างประเทศ หมายถึงบริษัทประกันชีวิตที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายของประเทศอื่นๆ และประสงค์จะขอตั้งสาขาของบริษัทในประเทศไทยเพื่อประกอบธุรกิจประกันชีวิต⁷⁸ ต้องได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรีโดยอนุมัติคณะรัฐมนตรี

(2) การวางหลักทรัพย์ประกันไว้กับนายทะเบียน

เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า บริษัทจะมีฐานะการเงินมั่นคง และมีหลักประกันสามารถชำระหนี้ได้กฎหมายจึงกำหนดให้บริษัทต้องนำหลักทรัพย์มาวางประกันไว้กับ

⁷⁷ พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 มาตรา 7

⁷⁸ พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 มาตรา 8

นายทะเบียนก่อนที่จะให้ใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิต ซึ่งมีข้อกำหนดเกี่ยวกับเรื่องการวางหลักทรัพย์บริษัทประกันชีวิตจะต้องปฏิบัติตามมาตรา 20,21 และ 22 ⁷⁹

(3) การดำรงไว้ซึ่งเงินกองทุน

กฎหมายกำหนดให้บริษัทต้องดำรงเงินกองทุนก็เพื่อให้มั่นใจว่าบริษัทมีฐานะการเงินมั่นคงพร้อมที่จะชำระภาระผูกพันหรือหนี้สินต่างๆ ได้ "เงินกองทุน" หมายถึง ทรัพย์สินส่วนที่เกินกว่าหนี้สินของบริษัทตามราคาประเมินทรัพย์สินและหนี้สินของบริษัท⁸⁰

(4) การจัดสรรเบี้ยประกันภัยไว้เป็นเงินสำรองประกันภัย

เบี้ยประกันภัยที่บริษัทรับจากผู้เอาประกันชีวิตเป็นการรับล่วงหน้าและมีภาระผูกพันที่จะต้องชดใช้เงินตามสัญญาหรือค่าสินไหมทดแทนตราบเท่าที่กรมธรรม์ยังมีผลบังคับอยู่ กฎหมายจึงกำหนดให้บริษัทต้องจัดสรรเบี้ยประกันภัยจำนวนหนึ่งเป็นเงินสำรองไว้สำหรับชดใช้หนี้สินที่มีต่อผู้เอาประกันภัยตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 23 ตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ให้จัดสรรตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดซึ่งเป็นอีกมาตรการหนึ่งที่จะให้บริษัทมีความมั่นคงในฐานะการเงินที่พร้อมจะชดใช้เงินตามสัญญาประกันภัย

(5) การวางเงินสำรองไว้กับนายทะเบียน

นอกจากกฎหมายจะให้บริษัทจัดสรรเบี้ยประกันภัยไว้เป็นเงินสำรองแล้ว เพื่อให้เกิดความมั่นใจและเป็นหลักประกันมากยิ่งขึ้น กฎหมายได้กำหนดไว้ในมาตรา 24 ของ พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีประกาศกำหนดให้บริษัทวางเงินสำรองตามมาตรา 23 ไว้กับนายทะเบียน ซึ่งสำหรับการประกันชีวิตให้วางไว้เป็นมูลค่าไม่เกินร้อยละยี่สิบห้าของเงินสำรอง โดยเงินสำรองที่วางไว้กับนายทะเบียนจะเป็นเงินสด พันธบัตรรัฐบาลไทย หรือทรัพย์สินอย่างอื่นตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดได้หากเงินสำรองประกันภัยของบริษัทใดมีมูลค่าต่ำกว่าที่กำหนด ก็ให้นายทะเบียนสั่งให้บริษัทนั้น นำเงินสำรองประกันภัยมาเพิ่มจนครบกำหนดภายใน 2 เดือน นับแต่วันที่ได้รับคำสั่ง ในขณะเดียวกัน หากเงินสำรองประกันภัยของ

⁷⁹ พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 มาตรา 20,21,22

⁸⁰ พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 มาตรา 27

บริษัทใดมีมูลค่าเพิ่มขึ้นกว่าที่กำหนดให้นายทะเบียนมีอำนาจสั่งถอนเงินสำรองประกันภัยในส่วนที่เพิ่มขึ้นนั้นได้ ตามคำขอของบริษัทซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ถึงมูลค่าที่เพิ่มขึ้น

นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดให้เงินสำรองประกันภัยไม่อยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดีตราบเท่าที่บริษัทยังไม่ได้เลิกกัน และให้เจ้าหน้าที่ที่เกิดจากการเอาประกันภัยมีบุริมสิทธิ์พิเศษเหนือเงินสำรองดังกล่าวเช่นเดียวกับหลักทรัพย์ที่วางไว้กับนายทะเบียนจึงสร้างความมั่นใจมากยิ่งขึ้นว่า ผู้เอาประกันภัยจะได้รับการชดใช้เงินตามสัญญาประกันภัย

(6) การลงทุนประกอบธุรกิจอื่น

นอกจากการรับประกันภัยแล้ว บริษัทสามารถที่จะลงทุนประกอบธุรกิจอื่นๆ ได้ โดยนำเบี้ยประกันภัยและเงินของผู้ถือหุ้นไปลงทุนแสวงหาผลประโยชน์แต่โดยที่เงินส่วนหนึ่งเป็นของ ผู้เอาประกันภัย กฎหมายจึงต้องควบคุมการลงทุนของบริษัทให้เป็นไปตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยกำหนดทั้งประเภทและปริมาณการลงทุนในการประกาศกำหนดการลงทุนประกอบธุรกิจอื่นของบริษัทประกันชีวิตก็ยิ่งถือหลักการลงทุนที่สำคัญคือ หลักความมั่นคง หลักสภาพคล่อง หลักผลตอบแทน และหลักกระจายการลงทุน

การกำหนดประเภทและปริมาณการลงทุนต่างๆ ก็เป็นอีกมาตรการหนึ่งที่รัฐสร้างความมั่นใจว่า บริษัทจะมีความมั่นคง โดยให้ลงทุนในหลักทรัพย์ที่ไม่เสี่ยงมีสภาพคล่อง และมีผลตอบแทนที่สูงพอ ขณะเดียวกันก็ต้องกระจายการลงทุนในหลักทรัพย์ที่ไม่เสี่ยงมีสภาพคล่อง และมีผลตอบแทนที่สูงพอ ขณะเดียวกันก็ต้องกระจายการลงทุนจึงเป็นการควบคุมทั้งปริมาณและคุณภาพ

(7) การตรวจสอบการปรับปรุงฐานะการเงินและการเข้าควบคุมบริษัท

ตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ยังให้อำนาจนายทะเบียน และพนักงานเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจเข้าทำการตรวจสอบกิจการและฐานะการเงินของบริษัท เพื่อให้ทราบฐานะการเงินที่แท้จริงของบริษัท และเมื่อเห็นว่า บริษัทใดมีฐานะการเงินหรือการดำเนินงานอยู่ในลักษณะอันอาจเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เอาประกันภัยหรือประชาชน กฎหมายให้อำนาจแก่นายทะเบียนในการดำเนินการปรับปรุงฐานะการเงินของบริษัทได้

(8) การเลิกกิจการ การเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจ

(8.1) การเลิกกิจการ

เมื่อบริษัทใดประสงค์จะเลิกกิจการกฎหมายกำหนดให้บริษัทนั้นแจ้งความประสงค์จะเลิกกิจการต่อนายทะเบียนให้ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 3 เดือน ก่อนเลิกกิจการ

เมื่อมีการเลิกบริษัทหรือเมื่อบริษัทถูกสั่งเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจ ประกันชีวิตจะต้องมีการชำระบัญชีและการชำระบัญชีจะต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คือ ต้องจดทะเบียนเลิกบริษัทและเมื่อชำระบัญชีเสร็จแล้ว จะต้องมีการจดทะเบียนการชำระบัญชีด้วย แต่ในกรณีที่บริษัทเลิกกัน เนื่องจากการถูกเพิกถอนใบอนุญาตกฎหมายกำหนดให้การใดที่เป็นอำนาจของที่ประชุมใหญ่ให้เป็นอำนาจของนายทะเบียนในส่วน ของสาขาของบริษัทประกันชีวิตต่างประเทศกฎหมายให้ถือเป็นบริษัทจำกัด เพื่อประโยชน์ในการชำระบัญชี ให้นายทะเบียนและกรรมการประกันภัยเป็นนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทหรือสำนักงาน ทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การเสนอรายงานต่อที่ประชุมใหญ่ ผู้ถือหุ้นให้เสนอต่อนายทะเบียน แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงสิทธิเรียกร้องใดๆ ที่มีต่อบริษัทประกันชีวิต ต่างประเทศนั้น

(8.2) การเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจ

จากการที่ให้บริษัทปรับปรุงฐานะการเงิน และการเข้าควบคุมบริษัทแล้ว หาก ฐานะการเงินและการดำเนินงานไม่ดีขึ้น กฎหมายให้อำนาจรัฐมนตรีในการสั่งเพิกถอนใบอนุญาต ประกอบธุรกิจประกันชีวิต หรือธุรกิจประกันวินาศภัยได้ โดยกฎหมายได้กำหนดให้เพิกถอนใบ อนุญาตได้ เมื่อปรากฏแก่รัฐมนตรีว่าบริษัทอยู่ในสภาพหรือกระทำการดังต่อไปนี้

(8.2.1) มีหนี้สินเกินกว่าทรัพย์สินและมีฐานะการเงินไม่มั่นคงอาจเกิด ความเสียหายแก่ผู้เอาประกันภัยหรือประชาชน

(8.2.2) ผ่าฝืนบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติประกันภัยหรือกฎ กระทรวง หรือเงื่อนไขที่รัฐมนตรีกำหนด หรือประกาศที่ออกหรือกำหนดตามความในพระราช บัญญัติ หรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งรัฐมนตรี นายทะเบียนหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งสั่งการตาม พระราชบัญญัติ ทั้งนี้ก็ต่อเมื่ออาจทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เอาประกันภัยหรือประชาชน

(8.2.3) หยุดประกอบธุรกิจประกันภัยโดยไม่มีเหตุอันสมควร

(8.2.4) ประวิงการจ่ายเงินที่ต้องใช้ตามกรมธรรม์ประกันภัยประวิงการ จ่ายค่าสินไหมทดแทน หรือประวิงการคืนเบี้ยประกันภัยที่ต้องจ่ายหรือคืนโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือจ่ายหรือคืนไปโดยไม่สุจริต

(8.2.5) ถ้าประกอบธุรกิจประกันภัยต่อไปจะทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เอาประกันหรือประชาชน ปัญหาฐานะการเงินและความมั่นคงของบริษัทได้ ทั้งนี้เพราะการเพิกถอนใบอนุญาตการประกอบธุรกิจประกันภัย ย่อมมีผลทำให้บริษัทดังกล่าวไม่สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผู้เอาประกันภัยและประชาชนไม่มากนักในทางปฏิบัติจะไม่เลือกใช้วิธีดังกล่าวยกเว้นแต่มีความจำเป็นเท่านั้น

(9) การบังคับใช้เกี่ยวกับกรรมธรรม์ประกันชีวิต และอัตราเบี้ยประกันชีวิต

(9.1) ความหมายของกรรมธรรม์ประกันชีวิต

กรรมธรรม์ประกันภัย คือ สินค้าที่บริษัทประกันภัยขายให้แก่ผู้เอาประกันโดยการขายคำมั่นสัญญา ซึ่งมาตรา 861 แห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กำหนดว่า "สัญญาประกันภัย คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่งตกลงจะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้นหรือใบอนุญาตอย่างอื่นในอนาคต ดังได้ระบุไว้ในสัญญาและในการนี้บุคคลคนหนึ่งตกลงจะส่งเงินซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย" ดังนั้นบริษัทรับประกันภัย จึงเป็นผู้ให้คำมั่นสัญญาตกลงจะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือเงินเอาประกันภัยให้ผู้เอาประกันภัย ซึ่งเป็นผู้ซื้อความคุ้มครองก็ตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัยให้ ในการนี้บริษัทรับประกันภัยจะส่งมอบกรรมธรรม์ประกันชีวิตไว้เป็นหลักฐานซึ่งมีข้อความตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 วรรคสาม⁸¹

การควบคุมสัญญาประกันชีวิตโดยควบคุมแบบและข้อความกรรมธรรม์ประกันชีวิตมีความมุ่งหมายเพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผู้เอาประกันชีวิตและผู้มีสิทธิหรือมีส่วนได้เสียตามกรรมธรรม์ประกันภัยไม่ให้อยู่ในฐานะเสียเปรียบต่อผู้รับประกันชีวิตซึ่งอาจใช้ข้อความคลุมเครือ ไม่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อผู้รับประกันภัยซึ่งอาจใช้ข้อความคลุมเครือ ไม่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อผู้รับประกันชีวิตเองหรืออาจตีความได้ในหลายทางจึงให้อำนาจนายทะเบียนให้ความเห็นชอบในแบบและข้อความกรรมธรรม์ประกันชีวิต เอกสารประกอบหรือแนบท้ายกรรมธรรม์ประกันชีวิตแต่กฎหมายไม่ได้กำหนดแนวทางหรือขอบเขตให้แก่ นายทะเบียนในการให้ความเห็นชอบไว้เลย เพียงแต่ให้เป็นดุลยพินิจในการให้ความเห็นชอบ กรรมธรรม์ประกันชีวิตซึ่งบริษัทเป็นผู้ร่างขึ้นและเสนอมาเพื่อขอรับความเห็นชอบ ดังนั้น กรรมธรรม์ประกันชีวิตประเภทต่างๆ นายทะเบียนจึง

⁸¹ พจนีย์ ธนวรานิช, กลยุทธ์ในการบริหารธุรกิจประกันภัยให้ประสบผลสำเร็จ, (วารสารกรมประกันภัย ครอบรอบ 19 ปี, 2541), หน้า 48.

ให้ความเห็นชอบเป็นกรณีๆ ไป เว้นแต่ กรณีกรรมประกันภัยที่บริษัทส่วนใหญ่ขอรับความเห็นชอบ ซึ่งนายทะเบียนจะกำหนดให้เป็นข้อกำหนดมาตรฐาน (Standard Provisions) กล่าวคือ มีเงื่อนไข และหลักการของข้อกำหนดมาตรฐานเพื่อให้บริษัทประกันชีวิตใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการขอรับความเห็นชอบกรรมประกันภัย เช่น กรณีกรรมประกันชีวิตแบบตามสัญญามาตรฐาน กรรมธรรมประกันอัคคีภัยมาตรฐาน เป็นต้น

(9.2) อัตราเบี้ยประกันชีวิต

รัฐมีหน้าที่ที่จะต้องควบคุมไม่ให้บริษัทประกันชีวิต คิดอัตราเบี้ยประกันภัยสูงเกินไปจนเป็นการเอาเปรียบผู้เอาประกันชีวิต หรือลดอัตราเบี้ยประกันภัยต่ำเกินไปจนอาจทำให้บริษัทขาดทุนซึ่งจะกระทบฐานะการเงินของบริษัทจนอาจทำให้ไม่สามารถชดเชยค่าสินไหมทดแทน หรือเงินเอาประกันภัยให้แก่ผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้รับประโยชน์ตามกรรมธรรมได้ จึงต้องควบคุมให้เกิดความเป็นธรรมต่อทั้งสองฝ่าย โดยอัตราเบี้ยประกันภัยจะต้องเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพความเสี่ยงภัย⁸² กฎหมายจึงกำหนดมาตรการการควบคุมอัตราเบี้ยประกันภัยไว้ในมาตรา 30 พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ดังต่อไปนี้

(9.2.1) อัตราเบี้ยประกันภัยที่บริษัทกำหนด จะต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียน

(9.2.2) อัตราเบี้ยประกันภัยที่นายทะเบียนเห็นชอบไว้ก่อนแล้วเมื่อนายทะเบียนเห็นสมควรหรือเมื่อบริษัทร้องขอ นายทะเบียนจะสั่งให้เปลี่ยนอัตรานั้นเสียใหม่ก็ได้ การเปลี่ยนอัตราใหม่ไม่มีผลกระทบกระเทือนกรรมธรรมประกันภัยที่ได้กำหนดเป็นเบี้ยประกันภัยที่นายทะเบียนได้ให้ความเห็นชอบไว้ก่อนแล้ว

นอกจากข้อกำหนดให้อัตราเบี้ยประกันภัยจะต้องได้รับความเห็นชอบแล้วยังมีข้อห้ามมิให้บริษัทรับชำระเบี้ยประกันภัยจากผู้เอาประกันชีวิต ลดต่ำกว่าจำนวนที่ต้องชำระ เพื่อป้องกันมิให้แข่งขันการลดเบี้ยประกันภัยในทางที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจกระทบกระเทือนฐานะการเงินของบริษัท หากบริษัทฝ่าฝืนใช้อัตราเบี้ยประกันภัยโดยที่มิได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียน หรือขอรับความเห็นชอบแล้ว แต่ยังไม่ได้รับความเห็นชอบหรือได้รับความเห็นชอบแล้ว แต่ได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงอัตราเบี้ยประกันภัยเสียใหม่ โดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียน เป็นต้น ดังนั้น

⁸² พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 มาตรา 30.

ถือว่าบริษัทกระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 กำหนดโทษปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท

(10) การบังคับใช้เกี่ยวกับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนของบริษัทประกันภัย

การที่ผู้เอาประกันชีวิตทำประกันชีวิต ก็เพื่อจะโอนความเสี่ยงภัยไปให้บริษัทรับประกันชีวิตรับเสี่ยงภัย และให้ความคุ้มครองตามสัญญาประกันภัย และหากเมื่อเกิดเหตุหรือภัยซึ่งตามสัญญาก็หวังจะได้รับชดเชยเงินผลประโยชน์ หรือค่าสินไหมทดแทนตามที่ตกลงไว้ รัฐจึงต้องควบคุมดูแลให้บริษัทประกันภัยต้องชดเชยเงินผลประโยชน์ และค่าสินไหมทดแทนให้ผู้เอาประกันชีวิตหรือผู้รับประโยชน์อย่างถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์และรวดเร็ว การบริการชดเชยเงินผลประโยชน์และค่าสินไหมทดแทนเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะสร้างความเชื่อถือศรัทธาของประชาชนต่อธุรกิจประกันชีวิต

กฎหมายได้กำหนดมาตรการต่างๆ ที่เป็นการควบคุมดูแลการบริการการจ่ายเงินผลประโยชน์หรือค่าสินไหมทดแทนไว้ คือ ข้อห้ามการประวิงการจ่ายค่าชดเชย ดังนี้คือ ตามมาตรา 37 ตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 บัญญัติไว้เป็นข้อห้ามมิให้บริษัทประวิงการจ่ายเงินการจ่ายค่าสินไหมทดแทน หรือประวิงการคืนเบี้ยประกันภัยที่ต้องจ่ายหรือคืนแก่ผู้เอาประกันภัยหรือผู้รับประโยชน์ โดยไม่มีเหตุอันสมควรหรือจ่ายคืนโดยไม่สุจริต โดยประกาศกระทรวงพาณิชย์ กำหนดหลักเกณฑ์วิธีการ และระยะเวลาที่ถือว่าเป็นการประวิงไว้ดังนี้

(10.1) บริษัทบอกล้างสัญญาประกันชีวิต ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 865 โดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือไม่มีพยานเอกสารหรือหลักฐานแสดงให้เห็นว่าผู้เอาประกันไม่เปิดเผยข้อความจริง เพื่อแถลงข้อความอันเป็นเท็จ

(10.2) บริษัทมีพฤติกรรมแสดงให้เห็นเด่นชัดว่าไม่ประสงค์จะจ่ายเงินตามกรมธรรม์ประกันภัย หรือคืนเบี้ยประกันภัย

(10.3) บริษัทได้ตกลงหรือประนีประนอมเพื่อจ่ายเงินต่ำกว่าจำนวนเงินเอาประกันหรือใช้ค่ารักษาพยาบาลที่ต่ำกว่าที่เป็นจริง หรือต่ำกว่าที่กำหนดไว้ในกรมธรรม์ประกันภัย โดยไม่มีเหตุอันสมควร

(10.4) บริษัทไม่เรียกเอกสารประกอบการจ่ายเงินให้ครบถ้วนในคราวเดียวกัน เว้นแต่เอกสารที่เรียกเพิ่มเติมอีกนั้นเป็นเอกสารพิเศษที่จำเป็นต่อการประกอบพิจารณาในการจ่ายเงินซึ่งจำเป็นต้องเรียกเพิ่มเติม

(10.5) ในกรณีที่มีการร้องเรียนต่อกรรมการประกันภัย และกรรมการประกันภัยได้มีคำวินิจฉัยให้บริษัทต้องจ่ายเงินตามกรรมธรรม์ประกันภัย บริษัทไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยและไม่ได้แย้งคำวินิจฉัยภายในกำหนดสิบห้าวัน นับแต่วันที่บริษัทได้รับคำวินิจฉัย

(10.6) ในกรณีที่มีการร้องเรียนต่อกรรมการประกันภัย และกรรมการประกันภัยได้มีคำวินิจฉัยให้บริษัทจ่ายเงินตามกรรมธรรม์ประกันภัยแต่บริษัทไม่เห็นด้วยและได้แย้งคำวินิจฉัยภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในข้อ 5 จนมีการนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลและศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บริษัทต้องจ่ายเงินนั้น

(10.7) ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้บริษัทจ่ายเงินตามกรรมธรรม์ประกัน แต่บริษัทไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลจนพ้นระยะเวลาที่กำหนดไว้ในคำบังคับ

การที่บริษัทประวิงการจ่ายเงินที่ต้องใช้ตามกรรมธรรม์ประกันชีวิตหรือประวิงการคืนเบี้ยประกันภัยที่ต้องจ่ายหรือคืนโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร หรือจ่ายหรือคืนไปโดยไม่สุจริตนี้ รัฐมนตรีอาจใช้อำนาจสั่งเพิกถอนใบอนุญาตประกอบธุรกิจประกันชีวิตของบริษัทนั้นได้ รวมทั้งมีบทกำหนดโทษการปรับอีกด้วย ตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535

จากการบังคับใช้ พระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 ที่กล่าวมาจะเห็นว่า มีการเน้นการควบคุมบริษัทประกันชีวิตเป็นสำคัญซึ่งเป็นการควบคุมในทางแพ่ง ไม่ได้มีการกำหนดความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงการประกันชีวิตไว้ให้มีโทษทางอาญาเป็นบทกฎหมายเฉพาะ จึงเป็นช่องว่างให้ผู้ที่กระทำการโดยไม่สุจริตหรือหาประโยชน์โดยมิชอบ อาศัยช่องว่างนี้เพื่อเข้าไปหาผลประโยชน์ด้วยวิธีการต่างๆ เป็นผลเสียต่อการประกันชีวิตและเป็นผลเสียต่อเศรษฐกิจของประเทศ หากจะการฉ้อโกงการประกันชีวิตไปปรับใช้กับประมวลกฎหมายอาญาในความผิดฐานฉ้อโกงนั้น จะมีความสมบูรณ์หรือบกพร่องอย่างไรซึ่งผู้เขียนจะได้กล่าวต่อไป

3.5 การบังคับใช้ประมวลกฎหมายอาญากับความผิดฐานฉ้อโกงเกี่ยวกับการประกันชีวิต

3.5.1 ความผิดฐานฉ้อโกง

ปัจจุบันกฎหมายที่ใช้ควบคุมการฉ้อโกงการประกันชีวิตยังไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ โดยเฉพาะซึ่งแตกต่างการฉ้อโกงประกันวินาศภัยที่มีกฎหมายควบคุมการฉ้อโกงประกันวินาศภัยบัญญัติไว้โดยเฉพาะตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 347 เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะจึงต้องนำมาปรับใช้กับกฎหมายที่ใกล้เคียงที่สุดคือต้องนำมาปรับใช้กับบททั่วไปตาม

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 341 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า "ผู้ใดโดยทุจริตหลอกลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดความจริงที่ควรบอกให้แจ้งและโดยการหลอกลวงดังว่านั้นได้ไปซึ่งทรัพย์สินจากผู้ถูกหลอกลวงหรือบุคคลที่สาม หรือทำให้ผู้ถูกหลอกลวง หรือบุคคลที่สาม ทำ ถอน หรือทำลายเอกสารสิทธิผู้ใดนั้นกระทำความผิดฐานฉ้อโกง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกพันบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ" แต่การประกันชีวิตซึ่งถือว่าเป็นความผาสุกของประชาชนทั่วไปเป็นความผิดต่อมหาชน หากมีการกระทำผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงประกันชีวิตแล้วผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการฉ้อโกงไม่ใช่บุคคลใด บุคคลหนึ่งโดยเฉพาะเหมือนกับกรณีการฉ้อโกงชนิดอื่นทั่วไป เพราะการฉ้อโกงการประกันชีวิตในแต่ละครั้งนั้นผู้ที่ได้รับผลร้ายด้วยนั้นหมายถึงผู้ที่เกี่ยวข้องภัยด้วยกันทุกๆ เพราะสัญญาประกันชีวิตเป็นการเฉลี่ยความสูญเสียที่เกิดกับบุคคลส่วนน้อยมาจากบุคคลส่วนใหญ่ที่ร่วมเสี่ยงภัยด้วยกัน ซึ่งหากพิจารณาเทียบเคียงกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 347 จะเห็นว่าเกี่ยวกับเรื่องการฉ้อโกงประกันวินาศภัยนั้นมีการบัญญัติกฎหมายไว้โดยเฉพาะ มีอัตราโทษ จำคุกไม่เกิน 5 ปี ปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ เป็นอัตราโทษที่สูงกว่าการฉ้อโกงในบททั่วไป หากพิจารณาตามหลักความเป็นจริงแล้วจะเห็นว่าภัยที่เกิดจากการฉ้อโกงการประกันชีวิตนั้นร้ายแรงกว่าการฉ้อโกงประกันวินาศภัยหลายเท่าตัว เพราะการประกันชีวิตเป็นการเอาชีวิต เนื้อตัว ร่างกายของคนเข้าประกัน เพราะหากมีการทำการฉ้อโกงการประกันชีวิตแล้วความสูญเสียที่เกิดขึ้นอาจถึงแก่ชีวิตของผู้เอาประกันชีวิตหรือชีวิตของผู้ถูกเอาประกันชีวิตเลยทีเดียว ดังเช่นคดีที่เกิดขึ้นคือ

เรื่องที่ 1 "เมียโหดบงการสังหารผัวเอาเงินประกัน"⁸³ เรื่องนี้ถูกเปิดเผยเมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2541 เวลา 11.00 น. โดย พ.ต.ท. เหมหาญ มีสอาด รอง ผกก.(สส.) สภ.อ.เมืองอุดรธานี ร.ต.ท. จิระวัฒน์ โพธิ์นา พร้อมด้วยชุดสืบสวนได้ทำการจับกุมตัว นางมาย รามประพฤติ อายุ 44 ปี อยู่บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 2 บ้านหนองแวง ตำบลหม่ม อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ในชื่อหามา นายบรรจง รามประพฤติ อายุ 41 ปี ผู้เป็นสามี โดยจับกุมได้ที่บ้านหลังดังกล่าว ทั้งนี้สืบเนื่องจากจากเมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2541 ได้มีคนพบศพ นายบรรจง รามประพฤติ อายุ 41 ถูกยิงด้วยอาวุธปืน ออโตเมติกขนาด 9 มม.ที่ศีรษะจำนวน 2 นัดเสียชีวิตที่กลางทุ่งนา หมู่บ้านหม่ม ตำบลหม่ม อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ในเบื้องต้นเจ้าหน้าที่ตำรวจมุ่งประเด็นสาเหตุการตายไปที่เรื่องกู้สวและมาเพื่อเอาเงินประกันชีวิต เนื่องจากเจ้าหน้าที่สอบสวนพบว่า ผู้ตายนอกจากจะมีภรรยาชื่อ นางมาย รามประพฤติ เป็นภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายแล้ว ผู้ตายยังมีภรยาน้อยอีกคน นอก

⁸³ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ (ปีที่ 49 ฉบับที่ 14807 วันพฤหัสบดีที่ 6 สิงหาคม 2541), หน้า 1.

จากนี้ยังพบว่าผู้ตายได้ทำประกันชีวิตและเป็นฌาปนกิจด้วยและมอบให้นางมาย กับลูกสาววัย 7 ขวบ เป็นผู้รับผลประโยชน์ ซึ่งมากระยะหลังนี้ นายบรรจงและนางมาย ได้มีเรื่องทะเลาะกันบ่อยครั้ง สาเหตุมาจากเรื่องเงินๆ ทองๆ และนายบรรจง เริ่มทำตัวไม่ดี ตีแม่เหล้าเมามายไม่รับผิดชอบครอบครัวและติดการพนันจนถอนตัวไม่ขึ้น จึงทำให้ทั้งสองเริ่มมีการทะเลาะวิวาทกันเรื่อยมา

เจ้าหน้าที่ตำรวจเชื่อว่าการตายของนายบรรจงครั้งนี้ นางมาย ต้องมีส่วนรู้เห็นอย่างแน่นอนแต่ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจยังไม่มีหลักฐานที่แน่นอนจึงยังไม่ทำการจับกุม จนกระทั่งเจ้าหน้าที่ตำรวจได้พยานจำนวน 2 คน ซึ่งคนแรกได้ยินเสียงนางมายพูดทางโทรศัพท์กับมือปืนให้มายิงนายบรรจง และพยานอีกคนหนึ่งเคยได้รับการติดต่อจากนางมายให้ไปฆ่านายบรรจงในราคา 1 หมื่นบาทและจะจัดหาอาวุธปืนให้ด้วยแต่พยานไม่กล้ารับงานเพราะกลัวติดตะราง จนกระทั่งนายบรรจงมาถูกยิงตายโดยเชื่อว่านางมายได้จ้างมือปืนรายอื่นมาฆ่าสามีของตนอย่างแน่นอน พร้อมกับ พ.ต.ท. เข็มหาญ ได้นำตัวนางมายไปค้นที่บ้านของนางมาย พบว่าเอกสารเกี่ยวกับสัญญาประกันชีวิตและหนังสือการเป็นฌาปนกิจของนายบรรจง โดยระบุให้นางมายและลูกสาวเป็นผู้รับผลประโยชน์ รวมกันเป็นเงินกว่า 3 แสนบาท ซึ่งทางเจ้าหน้าที่มั่นใจอย่างแน่นอนว่าผู้ที่บงการฆ่านายบรรจงครั้งนี้ไม่พ้นนางมาย อย่างแน่นอน ซึ่ง พ.ต.ท. เข็มหาญ ได้เปิดเผยว่า ถึงแม้ว่านางมายจะให้การปฏิเสธ แต่ทางเจ้าหน้าที่ตำรวจก็มีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะดำเนินคดีกับนางมายได้

เรื่องที่ 2 “มัดมือกรอกยาพิษ เมียโหดฆ่าเอาเงินประกัน ลูกสาว-เชย ร่วมอำพรางคดี ตำรวจไม่โง่จับได้ช่างเพื่อปลดแกระบบบาทาธิปไตย”⁶⁴ ภรรยาร่วมมือลูกสาวและลูกเชยจับสามีตัวเองมัดมือ-เท้า แล้วเอายาฆ่าแมลงกรอกปากจนสิ้นใจคามือ เสร็จแล้วอำพรางคดีเป็นการป่วยตาย ถูกเค้นสอบอ้างฆ่าเพราะแค้นโดนย่ำบาทาทนไม่ไหว ตำรวจพบคนตายประกันชีวิตไว้ 1.5 แสนบาท ระบุภรรยาและลูกสาวเป็นรับประโยชน์ คดีลยของขวัญภรรยาพร้อมด้วยลูกสาวและลูกเชย จับบิดากรอกยาพิษฆ่าสุดทารุณ ถูกเปิดเผยเมื่อเวลา 07.55 น.วันที่ 13 พ.ย. 2541 ร.ต.ต. สมพล นาคข้าพันธ์ ร้อยเวร สภ.อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี ได้รับแจ้งว่ามีเหตุพบศพผู้เสียชีวิตอยู่ภายในบ้านเลขที่ 103/4 หมู่ที่ 2 ต.รางสาลี อ.ท่าม่วง จ.กาญจนบุรี จึงไปสอบสวนที่เกิดเหตุร่วมกับ พ.ต.อ.เสนีย์วัฒน์ นพสกุล ผกก.สภ.อ.ท่าม่วง และเจ้าหน้าที่มูลนิธิขุนรัตนารุณ ที่เกิดเหตุเป็นบ้านไม้ 2 ชั้น บริเวณประตูหน้าบ้านชั้นล่างพบศพ นายชิน มั่นเดช อายุ 47 ปี อาชีพทำนา นอนตายอยู่บนพื้นหน้าบ้านโดยมีหมอนรองศีรษะ และมีผ้าห่มคลุมทับอย่างดี สภาพศพมีน้ำลายฟูมปาก ที่

⁶⁴ ข่าวหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ(ปีที่ 49 ฉบับที่ 14807 วันพฤหัสบดีที่ 6 สิงหาคม 2541), หน้า 1.

ข้อมือข้อเท้ามีรอยถูกมัดจนเขียวช้ำ นอกจากนี้ที่ไหล่ขวาด้านหลังมีบาดแผลเป็นรอยถลอก เสียชีวิตมาแล้วไม่ต่ำกว่า 4 ชม.

จากการสอบสวนปากคำ นางเฉลิม ดวงสวัสดิ์ อายุ 41 ปี ภรรยาผู้ตายซึ่งใบหน้ามีบาดแผลเป็นรอยเขียวช้ำที่ขอบตาซ้ายและปลายคางให้การอย่างมีพิรุธว่า นายชินผู้เป็นสามีได้ออกจากบ้านไปดื่มสุรากับเพื่อน ตั้งแต่หัวค่ำวันที่ 12 พฤศจิกายน ที่ผ่านมา และกลายมาเป็นศพอยู่ที่หน้าบ้านโดยไม่ทราบสาเหตุ แต่จากการตรวจสภาพศพโดยละเอียด พบบาดแผลรอยถูกมัดที่ข้อมือและข้อเท้าของผู้ตายอย่างชัดเจน จึงเชื่อว่านายชินเสียชีวิตเพราะถูกรุมทำร้าย ต่อมาเจ้าหน้าที่ได้นำตัว นางเฉลิมภรรยาผู้ตายพร้อมด้วยนางรุ่งอรุณ แม้นเดช อายุ 22 ปี ลูกสาวและนายณรงค์ ศรีบุญมา อายุ 27 ปี ลูกเขยมาเค้นสอบจนทั้งหมดยอมรับสารภาพว่า ได้ร่วมกันฆ่านายชินจนถึงแก่ความตาย โดยนางเฉลิมรับสารภาพว่า ก่อนเกิดเหตุ เมื่อเวลาประมาณ 01.00 น. วันที่ 13 พ.ย. นายชิน ได้เมาหลับเข้าบ้านและเกิดมีปากมีเสียงกับตนถึงขั้นลงไม้ลงมือ นางรุ่งอรุณกับนายณรงค์ลูกสาวและลูกเขยได้ยินเสียงเอะอะ จึงลุกขึ้นมาช่วยตนจับตัวนายชินมัดมือมัดเท้าด้วยสายไฟ จากนั้นใช้ยาฆ่าแมลงยี่ห้อไบแท็กผสมน้ำกรอกปากจนนายชิน ลื่นใจตายคามือ หลังจากนั้นนายชินเสียชีวิตแล้วได้ช่วยกันแก้มัดออก แล้วนำหมอนกับผ้าห่มมาคลุมให้ จนกระทั่งตอนเช้าเพื่อนบ้านมาพบศพจึงแจ้งให้ตำรวจทราบดังกล่าว

สำหรับสาเหตุที่ต้องฆ่าตัวของตัวเองในครั้งนี้ นางเฉลิมเปิดเผยว่า นายชินเป็นคนไม่มีความรับผิดชอบ วันๆ เอาแต่เที่ยวกินเหล้าและเล่นการพนันผลาญเงินทองของครอบครัว เวลาไม่พอใจก็จะทำร้ายทุบตีอย่างรุนแรงจึงทำให้ตนทนไม่ไหวต้องลงมือฆ่าด้วยความแค้นดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่านางเฉลิมกับลูกสาวและลูกเขยจะยอมรับสารภาพ แต่เจ้าหน้าที่ก็ยังไม่ปักใจเชื่อทั้งหมด เพราะทราบว่าก่อนหน้านี้นายชินผู้ตายได้ทำประกันชีวิตไว้กับบริษัทไทยประกันชีวิตในวงเงินจำนวน 1.5 แสนบาท โดยระบุให้นางเฉลิมกับนางรุ่งอรุณภรรยาและลูกสาวเป็นผู้รับผลประโยชน์ ดังนั้น จึงสงสัยว่าแผนสังหารครั้งนี้เป็นการฆ่าเพื่อหวังเอาเงินประกันมากกว่า จึงแจ้งข้อหาว่าร่วมกันฆ่าคนตาย

เรื่องที่ 3 "ผู้จัดการประกันชีวิตลงมาตัวล้างหนี้"⁸⁵ เรื่องราวของผู้จัดการบริษัทประกันชีวิตวางแผนเอาเงินประกันจากพี่เมียและตัวเองครั้งนี้ เปิดเผยขึ้นเมื่อเวลา 10.00 น. วันที่ 3 มิถุนายน 2541 ที่กองบัญชาการตำรวจภูธร ภาค 2 จังหวัดชลบุรี พล.ต.ท.สมชาย ประภัสสภักดี

⁸⁵ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ (ฉบับที่ 17,766 วันพฤหัสบดี ที่ 4 เมษายน 2541), หน้า 1.

ผบช.ภ.2 และ พ.ต.อ.พิชัย ยุกตะทัต ผกก.สส.ภ.2 ร่วมกันแถลงข่าวเรื่องผู้ต้องหาฆ่าแล้วเผาข้าง
 ยาง 2 ศพเข้ามาขอตัวว่า ตอนเช้าวันเดียวกันนี้ นายสงัด ทองศรีสมบุญ อายุ 45 ปี อดีต
 เจ้าพนักงานสาธารณสุข ระดับ 5 โรงพยาบาลเขาสมิง จ.ตราด และเป็นผู้จัดการภาคของบริษัท
 สยามประกันชีวิต จำกัด สาขาจันทบุรี เข้ามาขอตัวกับ พล.ต.ท.สมชาย เพื่อผู้ต้องหาแล้วเผาข้าง
 นายทินกร พาทีทิน อายุ 43 ปี พี่ชายของเมียนายสงัดเอง กับชายไม่ทราบชื่ออายุประมาณ 49 ปี
 อีกศพ เหตุเกิดที่สวนทุเรียนบ้านคลองแสง หมู่ 3 ต.ด่านชุมพล อ.บ่อไร่ จ.ตราด ตอนค่ำวันที่ 4
 กุมภาพันธ์ 2541

หลังเกิดเหตุพบศพ นายทินกร กับชายไม่ทราบชื่อถูกเผาข้างในสวนทุเรียนบ้าน
 คลองแสง อำเภอ บ่อไร่ แล้ว เจ้าหน้าที่ตำรวจ สภ.ต.ด่านชุมพล อ.บ่อไร่ จ.ตราด ร่วมกับ
 พ.ต.อ.พิชัย ยุกตะทัต ผกก.สส.ภ.2. และพวก สืบสวนสอบสวนจนทราบว่า นายสงัด เป็นคนลงมือ
 สังหารนายทินกร ซึ่งเป็นพี่ชายของ นางพรทิพา ศรีสมบุญ ภรรยาของผู้ต้องหาเอง และชายไม่
 ทราบชื่อแล้วจัดการเผาข้างยางเพื่อทำลายหลักฐาน โดยนายสงัด ถอดนาฬิกาข้อมือของตัวเองใส่
 ลงไปในกองไฟด้วยเพื่อทำเป็นว่าชายไม่ทราบชื่ออีกศพนั้นเป็นนายสงัดเอง เนื่องจากนายสงัด
 ผู้ต้องหานั้น เป็นหนี้สินล้นพ้นตัวนับล้านบาท โดยนายสงัด เองทำประกันชีวิตไว้กับบริษัทที่ตัวเอง
 เป็นผู้จัดการภาคอยู่ในวงเงิน 8 แสนบาท ในกรณีที่ถูกฆาตกรรม มีนางพรทิพา ภรรยาเป็นผู้รับผล
 ประโยชน์ รวมทั้งนายทินกร พี่ภรรยาทำประกันชีวิตไว้ด้วยในวงเงินเท่ากัน มีนางพรทิพา เป็นคน
 ส่งเบี้ยประกันชีวิตให้

เมื่อสังหารพี่ภรรยาด้วยอีกคนแทนตัวเองแล้ว จึงให้นางพรทิพา ไปรับเงินประกัน
 ชีวิต 1.6 ล้านบาทจากบริษัทสยามประกันชีวิต เจ้าหน้าที่ตำรวจสืบสวนสอบสวนจนได้พยานมาคือ
 นายไพบุลย์ กล่อมสุข และนายสมพงษ์ ฐนิตี เพื่อนของนายสงัด ให้การว่านายสงัด เป็นคนมีหนี้
 สินมากและวางแผนฆ่าพี่ภรรยาด้วยชายไม่ทราบชื่อแทนตัวเองเอาเงินประกันไปใช้หนี้ ซึ่งตำรวจไป
 นำตัว นางพรทิพา เมียผู้ต้องหามาเค้นสอบสวนรับสารภาพว่าสามีเป็นคนวางแผนฆ่าพี่ชายกับ
 เพื่อนคนหนึ่งจริงเพื่อหวังเงินประกัน จึงเสนอออกหมายจับไว้ เลขที่ 2/2541 ลงวันที่ 1 เม.ย. 2541
 ของ สภ.ต.ด่านชุมพล ขอให้ฆ่าคนตายโดยเจตนาโดยไตร่ตรองไว้ก่อน หรือ

ในกรณีของ ร.ต.ท.สมชาย ไชยสุต ที่ได้วางแผนเอาประกันชีวิตของภรรยาและลูกที่
 กำลังจะเดินทางไปต่างประเทศโดยระบุให้ตัวเองเป็นผู้รับประโยชน์ และ ร.ต.ท. สมชาย ได้เดินทางไป
 ส่งภรรยาและลูกที่ประตูเครื่องบิน และได้หนีกระเป่าระเบิดไปด้วยโดยไม่ผ่านการตรวจของเจ้า
 หน้าที่สนามบิน และต่อระเบิดได้ระเบิดขึ้นเป็นเหตุให้เครื่องบินตกเสียหายทั้งลำจนเป็นเหตุให้

ภรรยาและลูกเสียชีวิต ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการขู่โง่การประกันชีวิตแล้วแต่ไม่มีการฟ้องร้องคดีขู่โง่การประกันชีวิตนี้เพราะไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ มีแต่เพียงเพิกถอนทางแพ่ง⁸⁶ และความผิดอาญารฐานอื่น

จากคดีที่ข่าวหนังสือพิมพ์และคดีที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า การฆาตกรรมเกิดมาจากแรงจูงใจที่อยากได้เงินจากการประกันชีวิตจึงทำการฆาตกรรมผู้เอาประกันชีวิตเพื่อหวังที่จะได้เงินจากการประกันชีวิต จะเห็นได้ว่า การขู่โง่การประกันชีวิตมีความรุนแรงกว่าการขู่โง่ประกันวินาศภัยหลายเท่าตัว เพราะการขู่โง่ประกันวินาศภัยนั้นแม้จะมีการขู่โง่กันอย่างไรผลร้ายที่เกิดขึ้นก็ไม่ถึงกับชีวิตของผู้เอาประกันชีวิต แต่ความผิดฐานขู่โง่ประกันวินาศภัยมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ ดังนี้

3.5.2 ความผิดฐานขู่โง่การประกันวินาศภัย

ความผิดฐานขู่โง่การประกันวินาศภัยบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญามาตรา 347 ความผิดฐานขู่โง่การประกันวินาศภัยนี้ถือว่าเป็นกฎหมายที่ใช้ควบคุมการขู่โง่การประกันภัยที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะ มีความชัดเจน แต่ในบทกฎหมายนี้ไม่สามารถนำมาใช้กับการขู่โง่การประกันชีวิตได้เนื่องจากวัตถุประสงค์ที่เอาประกันต่างกันเพราะในสัญญาประกันวินาศภัยนั้นวัตถุประสงค์ที่เอาประกันนั้นเป็นสิ่งของ หรือเป็นทรัพย์สิน การชดใช้ตามสัญญาประกันวินาศภัยคือการชดใช้ตามความเสียหายที่เกิดขึ้นกับสิ่งของ หรือทรัพย์สินที่เอาประกันภัยไว้ นั้น แต่การประกันชีวิตนั้นวัตถุประสงค์ใช้ประกันคือชีวิต เนื้อตัว ร่างกายของผู้เอาประกันชีวิต และการชดใช้เงินตามสัญญานั้นไม่ได้คิดคำนวณตามความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่คิดจำนวนเงินตามการตกลงกันไว้ในสัญญา ดังนั้น ความผิดฐานขู่โง่การประกันภัย ตามมาตรา 347 จึงไม่สามารถนำมาปรับใช้กับการขู่โง่การประกันชีวิตได้ ดังนั้น เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้วจึงต้องมาใช้ความผิดฐานขู่โง่บททั่วไปตามมาตรา 341 แต่การประกันชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับมหาชนตามที่ท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ได้กล่าวไว้ ดังนั้น หากมีความผิดเกี่ยวกับการขู่โง่การประกันชีวิตเกิดขึ้น การที่จะนำมาปรับใช้กับความผิดฐานขู่โง่ ตามมาตรา 341 จึงเป็นการไม่เหมาะสมเพียงพอ การบังคับใช้ไม่สัมฤทธิ์ผล เพราะมีข้อจำกัดหลายประการ ด้วยเหตุนี้การฟ้องร้องคดีเกี่ยวกับการขู่โง่การประกันชีวิตจึงมีน้อยมาก เมื่อเทียบกับคดีการขู่โง่การประกันชีวิตที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งแตกต่างกับความผิดฐาน

⁸⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2598/2520 และ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1769/2521.

ข้อโกงประกันวินาศภัยที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ โดยเฉพาะจะเห็นว่ามีการดำเนินคดีเกี่ยวกับการ
ข้อโกงประกันวินาศภัยกันอย่างสมเหตุสมผลเมื่อเทียบกับคดีการข้อโกงประกันวินาศภัยที่เกิดขึ้น
จริง ซึ่งผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ถึงไม่ความเหมาะสมอย่างในการนำการข้อโกงการประกันชีวิตมาปรับ
ใช้กับความผิดฐานข้อโกงตามมาตรา 341 และจะได้กล่าวถึงความเหมาะสมที่ควรบัญญัติ
กฎหมายเกี่ยวกับการข้อโกงประกันชีวิตไว้โดยเฉพาะเหมือนกับการข้อโกงประกันวินาศภัย ในบท
ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย